

**TELEKOMÜNİKASYON
KURUMU**

GEÇİŞ HAKKI

(Rights Of Way)

Ahmet OĞUL
Telekomunikasyon Uzman Yardımcısı

Lisans ve Sözleşmeler Dairesi Başkanlığı
Ocak 2003

Bu çalışma Telekomünikasyon Kurumu'nun görüşlerini yansıtmaz. Sorumluluğu yazarına aittir. Yayın ve referans olarak kullanılması Telekomünikasyon Kurumu'nun iznini gerektirmez. Bu çalışmanın tamamı ya da bir bölümü kaynak gösterilmek koşuluyla kullanılabilir.

İÇİNDEKİLER

1- GİRİŞ	5
2- GEÇİŞ HAKKINA GENEL BAKIŞ	5
2.1 Geçiş Hakkı Nedir ?	5
2.2 Geçiş Hakkının Önemi.....	6
2.2.1 Ulusal ve Uluslararası Transmisyon Hatları.....	7
2.2.2 Yerel Sabit Erişim.....	7
2.2.3 Anten Direği Yerleri.....	8
2.2.4 Ankesörlü Telefon Yerleri.....	8
2.3 Geçiş Hakkının Tarafları	8
2.3.1 Merkezi Hükümet	9
2.3.2 Yerel İdareler.....	9
2.3.3 Kamu Hizmet Kuruluşları	9
2.3.4 Özel Taraflar	9
2.3.5 Mahkemeler	9
2.4 Sahiplerine Göre Arazi Çeşitleri	10
2.4.1 Kamusal Alanlar	10
2.4.1.1 Caddeler.....	10
2.4.1.2 Devlet ve yerel idare arazileri.....	10
2.4.1.3 Kamusal demir yolları ve ulaştırma alanları	11
2.4.1.4 Kamusal hizmet alanları	11
2.4.2 Özel Mülkiyeti Haiz Alanlar	12
2.5 Arazi Hakkı Çeşitleri.....	12
2.5.1 Mülkiyet (Freehold).....	12
2.5.2 Kira (Leasedhold)	12
2.5.3 Lisans	12
2.5.4 Geçiş Hakkı.....	13
2.6 Erişim Çeşitleri.....	13
2.6.1 Mülkiyet (Freehold).....	13
2.6.2 Kira (Leasedhold)	13
2.6.3 Lisans	13
2.6.4 Geçiş Hakkı.....	14
3- ERİŞİM SINIRLAMALARI	14
3.1 Özel Mülkiyet Sahipleri	14
3.2 Kamu Hizmet Kuruluşları	14
3.3 Yerel İdareler	15
3.4 Merkezi Hükümet.....	15
4- UYGULAMADA KARŞILAŞILAN BAZI SORUNLAR	16
4.1 Kapsama Alanı	16
4.2 Sınırlı Erişim	16
4.3 Yerel İdarelerin Telekomünikasyon İşletmeciliği Yapması	16
5- ARAZİ ERİŞİMİ- ÇEŞİTLİ KONULAR	17
5.1 Başka Kamu Hizmeti Gören İşletmeciler	17
5.2 Kıt Kaynak Faktörü	18

5.3 Tesis Paylaşımı ve Ortak Yerleşim.....	18
5.3.1 Kamu Arazisindeki Kule ve Boruların Paylaşımı	19
5.3.2 Hendek Paylaşımı	19
5.3.3 Kiralanabilir Kapasite	19
5.4 Yeni Teknolojiler	19
6- AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKU	20
6.1 Yakın Zamanda Yürürlükten Kalkan Düzenlemelerde Geçiş Hakkı.....	20
6.1.1 Lisans Direktifi	20
6.1.2 Arabağlantı Direktifi	21
6.2 Mevcut Düzenlemeler.....	22
6.2.1 Tam Rekabet Direktifi	22
6.2.2 Çerçeve Direktifi (Framework Directive).....	22
6.2.3 Yetkilendirme Direktifi (Authorisation Directive)	23
6.2.4 Rekabete Dair Diğer Hükümler	24
6.3 Sonuç	24
7- AB ÜLKELERİNDE ERİŞİM İNCELEMELERİ	24
7.1 Özel Mülkiyet Arazileri.....	25
7.1.1 Arazilerde Çalışma Yapma Hakkı	25
7.1.2 Genel Konular	27
7.2 Kamu Arazileri	28
7.2.1 Caddelerde Çalışma Yapma Hakkı.....	28
7.2.2 Cadde Erişim Ücretlerine Genel Bakış	31
7.2.3 Ağaçların Korunması	32
7.2.4 Ağaçlara Müdahalede Bulunulması.....	32
7.2.5 Caddeler Dışındaki Kamusal Alanlar	33
7.2.6 Geçiş Hakkının Verilmesine İlişkin Süreler.....	34
8- TÜRKİYE'DE GEÇİŞ HAKKI	34
9- SONUÇ	37
EK-1 AB Ülkelerinde Geçiş Hakkı Ücretleri	39
EK-2 Avrupa Birliği Yedinci Uygulama Raporu Çerçevesinde Bazı Ülkelerin "Geçiş Hakkı" İncelemesi	42
EK-3 Anayasa Mahkemesi Kararı.....	46
Kaynakça	51

1- GİRİŞ

20 nci yüzyılın sonlarına doğru, telekomünikasyon sektöründe liberalleşme dalgasının küresel çapta yaygınlaşması ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak, yeni ve çok çeşitli hizmet türleri ortaya çıkmıştır. Yeni hizmet türlerinin tüketiciye sunulması, mevcut altyapının yetersiz kalmasının yanısıra yeni işletmecilerin telekomünikasyon pazarına girmesi açısından bir teşvik unsuru oluşturmuştur. Yeni altyapı kurma ihtiyacının ortaya çıkması ve piyasaya yeni giren işletmecilerin kendilerine ait altyapı kurmak istemeleri "Geçiş Hakkı" konusunu, acilen çözümlenmesi gereken bir sorun olarak ortaya çıkarmıştır. Geçiş hakkı, telekomünikasyon sektörünün en önemli konularından biri haline gelmiş olup telekomünikasyon sektörünün liberalleşmesi, rekabete açılması, dolayısıyla pazara yeni girişlerin teşvik edilmesi ve yeni işletmecilerin önündeki engellerin kaldırılması açısından büyük önem taşımaktadır.

Geçiş hakkı sorununun anlaşılması ve geçiş hakkı konusunun genel hatlarını çizme amacı taşıyan bu çalışmada, geçiş hakkının tanımı, önemi, kapsamı, mevcut ve gelecekte ortaya çıkması muhtemel sorunlar ortaya konulmaya çalışılacaktır. Ayrıca, AB Hukuku ve Türk Hukuk Mevzuatı bağlamında konunun çerçevesi çizilecek ve bazı Avrupa Birliği üyesi ülkelerin uygulamalarından genel olarak bahsedilecektir.

2- GEÇİŞ HAKKINA GENEL BAKIŞ

2.1 Geçiş Hakkı Nedir ?

Geçiş hakkı; kamu hizmeti gören işletmecilere kamu ve özel mülkiyet alanlarının özel amaçlı kullanımı için tanınan ayrıcalıklı haklardır. Belediyeler veya devlet tarafından yerine getirmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerini icra etmelerinde yardımcı olması amacıyla, kamu hizmeti gören firmalara (telekomünikasyon, elektrik, gaz, su, vb.) ve ulaştırma işletmecilerine (demiryolları, toplu taşıma vb.) tanınan ayrıcalıklı haklar da diyebiliriz.

Başka bir ifadeyle geçiş hakkı, telekomünikasyon taşıyıcılarının ve diğer şahısların mülkleri üzerinde kablo döşemek, telekomünikasyon ve elektrik direkleri gibi bunları destekleyici ekipmanlar, anten kurmak ve bunları işletmek için araziye kullanmalarını ifade etmektedir.

Özet olarak telekomünikasyonda geçiş hakkı, direklerin kurulmasını, kablo döşenmesini ve uygun yerlere radyo antenlerinin yerleştirilmesini ifade etmektedir. Bunlara ek olarak da geçiş hakkı, başka birisinin mülküne

yerleştirilmiş olsa dahi bahsedilen ekipmanlara devamlı surette erişim ve korunma unsurlarını da kapsamaktadır.

2.2 Geçiş Hakkının Önemi

Geçiş hakkının önemini anlamak için pazara girişin önemini de anlamak gerekmektedir. Bir ülkenin amacı tekel olarak adlandırılan bir pazar yapısından rekabetçi bir pazar yapısına geçmek ise, yeni işletmecilerin pazara girişinin sağlanması *sine qua non* (olmaz ise olmaz) dır.

Pazara yeni giren işletmecilerin karşılaştığı en önemli sorunlardan birisi geçiş hakkının zamanında ve ayırım gözetilmeksizin maliyet bazlı ücretlerle elde edilememesidir. Bu bağlamda, bilgi toplumunun gereği olan telekomünikasyon hizmetlerinin gelişmesi için, geçiş hakkı konusunun mevzuat bağlamında ve uygulamada çözüme kavuşturulması önem arz etmektedir.

Bu çerçevede bütün gelişmiş ülkelerde, telekomünikasyon işletmecilerinin mevcut altyapıya erişimi ya da bu işletmecilerce yeni alt yapıların kurulabilmesi, ister kendi kullanımına yönelik olsun ister başka şirketlere kiralamaya yönelik olsun, yasalarla korunma altına alınmaya çalışılmıştır.

Geçiş hakkına gereksinim duyan çeşitli telekomünikasyon hizmetleri bulunmaktadır. Bunlar arasında sabit, mobil ve uydu hizmetleri için ihtiyaç duyulan altyapılar, ulusal ve uluslararası hatlar, son kullanıcıya yerel sabit erişim, mobil servisler için anten yerleri, kablosuz yerel erişim, uluslararası denizaltı hatları ve ankesörlü telefon ekipmanları gibi altyapılar bulunmaktadır.

Telekomünikasyon altyapılarının inşâsı için gerekli olan izin, ister özel mülkiyet sahibinden alınsın, isterse yetkili yerel idarenin imar iznine bağlı olsun telekomünikasyon hizmetlerinin gelişmesinin devamı açısından büyük önem arz etmektedir. Bu tür bir iznin yokluğunda, işletmeci bütün ülkede söz konusu hizmeti yürütmek için lisansa sahip olsa da, bazı bölgelere kendi altyapısını inşâ edemeyecek, dolayısıyla da ya o bölgelerde hizmet sağlaması mümkün olamayacak, ya da sözkonusu altyapıyı başka bir işletmeciden kiralamak zorunda kalacaktır. Bu durumun işletmecinin faaliyetlerini nasıl etkileyeceği ve maliyetlerine nasıl yansıtacağı iyi analiz edilmelidir.

Geçiş hakkını zamanında elde edemeyen işletmeciler, genellikle hakim konumdaki işletmecilere rakip olarak piyasaya giren yeni işletmeciler olmaktadır. Hakim konumdaki işletmeci genellikle daha önce tekel hakkına sahip olan işletmeci olduğundan dolayı tekel konumundan kaynaklanan fırsatlarla, hatırı sayılır oranda

geçiş hakkı elde etmiş olmakta ve piyasadaki güçlü pozisyonunun etkisi ile de gereken yeni geçiş haklarını da kolaylıkla elde etmeye devam etmektedir. Bundan dolayı geçiş hakkı, piyasaya yeni giren telekomünikasyon işletmecileri için önemli bir engel teşkil etmektedir.

Telekomünikasyon alanındaki liberalizasyon ve yakın zamanda yaşanan önemli teknik gelişmeler ile birlikte, telekomünikasyon pazarına birçok yeni telekomünikasyon taşıyıcısı girmiş ve yeni hizmetler sağlanmaya başlanmıştır. Bu hızlı gelişmenin artarak devam edeceği de aşikârdır. Bu trendin telekomünikasyon işletmecilerinin daha fazla kablo döşeme taleplerine yol açacağı yadsınamaz bir gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır. Bu nedenle telekomünikasyon otoritelerinin bu duruma karşı hazırlıklı olmaları gerekmektedir.

2.2.1 Ulusal ve Uluslararası Transmisyon Hatları

Verimli bir telekomünikasyon şebekesi omurgası oluşturulabilmesi için yüksek kapasiteli ulusal ve uluslararası fiber optik telekomünikasyon transmisyon hatlarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu tür ulusal ve uluslararası hatların kurulabilmesi için otoyollara, demiryollarına, kanalizasyon sistemlerine, tünellere, metrolara, hendeklere, boru hatlarına erişim sağlanması gerektiğinden, bu hatların kurulması sırasında özel mülkiyet ya da kamu arazilerinden geçmek kaçınılmaz bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyaç, hatların kurulmasının yanı sıra; direkler, bağlantı kutuları ve diğer şebekeler ile arabağlantı sağlanmasına yönelik çeşitli yardımcı ekipmanların kurulmasını da gerektirmektedir.

2.2.2 Yerel Sabit Erişim

Kullanıcıların erişebilmesi mümkün olmadıkça ulusal veya uluslararası sabit telekomünikasyon şebekelerinin kurulması pek bir şey ifade etmeyecektir. Telefon kullanıcılarına yerel sabit erişim sağlanabilmesi amacıyla kamunun ya da özel şahısların mülkiyetindeki yerlerin kullanılması gerekmektedir. Caddelere erişim sözkonusu olduğunda yardımcı ekipmanların ve bağlantı kutularının yerleştirilmesi için genellikle abone hatlarının özel mülkiyeti haiz parsellere kurulması gerekmektedir.

Ayrıca müşterinin abone hattına, direkt olarak caddelerden ulaşamadığı zamanlarda hatların yerleştirilebilmesi için özel mülkiyete sahip alanların kullanımı gerekmektedir. Apartman blokları gibi toplu konutlardaki meskenlere abone hatlarının döşenmesi söz konusu olduğunda da, bir komşunun veya arsa sahibinin özel mülkiyeti işgâl edilmiş olacaktır.

2.2.3 Anten Direği Yerleri

Geçiş hakkı, sabit telekomünikasyon hizmetlerinin yanısıra, mobil servisler, kablosuz yerel erişim, karasal mikrodalga ve uydu telekomünikasyon hizmetleri için de sözkonusu olmaktadır. Kablosuz sistemler yer-bazlı sistemler olmadıklarından ve sabit sistemlerle karşılaştırıldığında arazilere kurulması gereken ekipmanların sınırlı sayıda ve az yer kaplamasından dolayı arazi konusu ana problem olarak karşımıza çıkmamaktadır. Ancak, bununla birlikte anten kurmak için uygun alan sınırlı sayıda bulunabilmektedir. Bazı anten sistemleri için daha iyi transmisyon ve netlik özelliklerinin önem arzemesinden dolayı; mobil, kablosuz yerel erişim, mikrodalga antenler için yüksek alanlar ve tepeler aranan yerler olmaktadır, bunun aksine uydu uplink çanak anten sistemleri için ise çanağın görüşünü engellemeyecek vadiler ve enterferansları önleyecek derinlikteki yerler tercih edilmektedir.

2.2.4 Ankesörlü Telefon Yerleri

Ankesörlü telefonların yerleştirilmesi için özellikle yaya trafiğinin yoğun olduğu caddelere, yani kamusal alanlara ihtiyaç duyulmaktadır. Özel alanlardaki telefon yerleri kamuya açık olamayacağı için özel mülkiyete erişime ihtiyaç duyulmamaktadır. Örneğin İngiltere’de, ankesörlü telefonlara 24 saat erişimin mümkün olması gerekmektedir.

Liberalizasyonla ve yeni teknolojik gelişmelerle birlikte, ankesörlü telefon hizmeti sunma, cazip bir iş alanı haline gelmiştir. Ankesörlü telefonların caddelerde görülmesi, sahip olan şirkete adını duyurma ve reklamını yapma imkanı sağlarken, şirketin mevcut potansiyelin korunmasına ilaveten diğer hizmetleri ile ilgili olarak da yeni müşteriler kazandırmaktadır. Yeni akıllı kart sisteminin gelişmesi ile hırsızlık faaliyetlerinin azalması ankesörlü telefonları daha da cazip kılmaktadır.

Sonuç olarak, ankesörlü telefon işletmeciliği kârlı bir iş halini almış ve işletmecilerin bu iş için kamu alanlarına yönelik taleplerinde büyük bir artış meydana gelmiştir.

2.3 Geçiş Hakkının Tarafları

Kamu ve özel mülkiyete tabi arazilere erişim hakkının sağlanması hususunda işletmecinin muhatap olabileceği taraflar; merkezi hükümet, yerel idareler, özel kişiler ve mahkemelerdir.

2.3.1 Merkezi Hükümet

Merkezi Hükümet telekomünikasyon lisanslarının verilmesinden sorumlu olup bu lisanslar, lisans sahibinin arazi erişim hakkını da kapsayabilir. Ayrıca devlet sahibi olduğu araziler için de erişim hakkı sağlayıp sağlamama konusunda işletmecilerle muhatap olmaktadır.

2.3.2 Yerel İdareler

Geçiş hakkı konusunda yerel idarelerin bir çok rolü bulunmaktadır. İmar ve planlama düzenleyicisi olmaları dolayısıyla caddelerdeki çalışmalarını kontrol otoritesi olmalarının yanısıra, arazi sahibi konumunda olduklarında ise malik sıfatıyla işletmeci ile muhatap olmaktadır.

İngiltere gibi AB üyesi ülkelerde yerel idareler, işletmecilerin ve diğer kamu hizmeti sağlayan işletmecilerin cadde ve anayollardaki çalışmalarını koordine ve idare etmekte, ayrıca Planlama Otoritesi olarak da anten kuleleri ve çanaklar için imar izni vermektedirler. Özel mülke erişim söz konusu olduğunda, konu her ne kadar malikle işletmeci arasında görüşülmesi gereken bir konu olsa da imar izni bakımından yerel idareler yetkili olmaktadır.

2.3.3 Kamu Hizmet Kuruluşları

Demiryolu işletmecileri ve elektrik dağıtım şirketleri gibi kamu hizmeti gören firmalar çok değerli emlâklara sahip olup bu tür emlaklara erişim, özel mülke erişim kuralları çerçevesinde yapılmaktadır.

2.3.4 Özel Taraflar

Stratejik açıdan en fazla öneme sahip özel mülkler; demiryolları, boru hatları, kanallar, büyük çiftlikler olup, bu mülklerin sahipleri de etkin güce sahip özel kişilerdir.

2.3.5 Mahkemeler

Bazı AB üyesi ülkelere mahkemeler sorunlarını çözmek isteyen işletmeciler için son başvuru mercii olmakla birlikte, uzun süren mahkeme süreçleri sorunların genellikle uzlaşma sağlanarak çözümlenmesini sağlamaktadır.

İşletmecilerin, inşâ çalışmaları için gerekli olan izin ve yetkilendirmeleri çalışmalara başlamadan önce elde etmeleri gerekmektedir. Söz gelimi, bir özel mülke büyük bir anten direği kurulması gerektiğinde hem yerel idarenin hem de

mülk sahibinin iznine ihtiyaç duyulmaktadır. İki hak sahibinin kararları arasında zıtlık olduğunda otoritelerin yetkilerinin kapsamı yasal olarak incelenir. Örneğin, merkezi hükümet verdiği bir lisansla anten kurma hakkı tanımışsa, fakat yerel idare imar izni prosedürü çerçevesinde buna engel olmaktaysa, yerel idarenin yasal yetkisi çerçevesinde hareket edip etmediği incelenir.

2.4 Sahiplerine Göre Arazi Çeşitleri

Bu bölümde geçiş hakkına konu olabilecek araziler tanımlanacak olup, bu noktada Avrupa Birliğine üye ülkeler arasında tanımsal farklılıklar bulunduğunu ifade etmekte fayda vardır.

2.4.1 Kamusal Alanlar

Özel mülkiyete ait olmayan bütün alanlar kamusal alan olarak değerlendirilmektedir. Bu alanlar arasında; sokakları, caddeleri, devlete veya yerel idareye ait arazileri, kamusal demiryollarını, ulaştırmaya ait alanları ve diğer kamusal hizmet alanlarını sayabiliriz.

İngiltere'nin yasal düzenlemelerinde kamusal alanlara yapılan atıflar sokak ve caddeleri kapsamamaktadır. Ayrım prensip olarak kamusal-özel ayrımı yerine caddeler ve diğer alanlar olarak yapılmaktadır.

2.4.1.1 Caddeler

Caddeler; bütün motorlu araç yollarını, anayolları, yolları, meydanları, kavşakları ve kamu ulaşımına tahsis edilmiş diğer alanları kapsamaktadır.

Caddeyi oluşturan alan sadece araç trafiğine ayrılmış yolları değil, bunun yanında kaldırımları da kapsamaktadır. Ayrıca son zamanlarda inşa edilen caddelerde yayayolu ile özel mülkiyet alanları arasında, telekomünikasyon hatları ve diğer kamusal hizmetler için yapılan hizmet yerleri bulunmaktadır. Her ne kadar özel mülkiyet sahipleri bu yerlerin kendilerine ait olduğunu iddia etse de, bu yerler caddelerin bir parçası olarak kabul edilmektedir.

2.4.1.2 Devlet ve yerel idare arazileri

Devlet ve yerel idare arazileri; kamusal parklar, kamusal su yolları, kamusal okul arazileri, devlet binaları ve idareye ait diğer arazilerden oluşmaktadır.

2.4.1.3 Kamusal demir yolları ve ulaştırma alanları

Demiryolları diğer alanlardan farklı olarak uzun mesafeli transmisyon taşıyıcılığı ve omurga işletmeciliği için çok büyük önem arz etmektedir. Türkiye'de de TCDD'nin 8671 km.'lik ray hattı, altyapı omurga sağlayıcısı olmak isteyen işletmeciler için önemli bir fırsat olarak görülmektedir.

Kamusal demiryolları ve yerel ulaştırma otoritelerinin sahip oldukları araziler telekomünikasyon şebekelerinin inşâsında büyük önem taşımaktadır. Caddeler gibi, bu yerler de büyük oranda potansiyel müşteriye ulaşmayı sağlamaktadırlar. Telekomünikasyon altyapısı için demiryollarının ve ulaştırma alanlarının kendi altyapıları, rayların iki tarafındaki alanlar ve tüneller kullanılabilir. Telekomünikasyon hatları genellikle raylar boyunca boru veya beton tekneler içerisine inşâ edilmektedir. Tüneller de ise hatlar tünel boyunca duvara asma suretiyle döşenmektedir.

Demiryolları daha çok uzun hatlar için kullanılmaktadır. Demiryollarında caddelerde karşınıza çıkan kesintiye uğrama problemi ile karşılaşmamaktadır. Ancak demiryolları genellikle, caddelerin aksine, özel mülkiyet alanlarının hemen yanından geçmediği için aboneye ulaşmada son nokta olmamaktadır.

Almanya gibi Avrupa Topluluğuna üye bazı ülkelerde demiryolları, devlete ait olsa da özel mülk olarak değerlendirilmektedir.

2.4.1.4 Kamusal hizmet alanları

Elektrik ve boru hattı gibi diğer kamusal hizmet şirketleri de demiryolu şirketleri gibi değerli arazilere sahiptir. Özel teknolojiler ile telekomünikasyon hatları boru hatları boyunca döşenebilmektedir. Bazı elektrik dağıtım işletmecileri ise fiber kabloları direkt olarak yüksek gerilimli elektrik hatlarına bağlayan özel teknikler geliştirmişlerdir. Ayrıca, özellikle ülkemiz açısından doğalgaz ve petrol boru hatları fiber hat döşenmesi açısından büyük öneme sahiptir. Halihazırda özellikle BOTAŞ, döşemekte olduğu boru hatlarının yanında yüksek kapasiteli fiber hatları da döşemektedir. Tekel süresinin sonunda bu haklarını ya telekomünikasyon şirketlerine kiraya verebilecek veyahut da bizzat kendisi bu pazara işletmeci olarak girebilecektir. Bu hazır altyapının pazara sunulması altyapı kurma ve işletme konusunda tekel konumunda bulunan TTAŞ için alternatif oluşturacak ve sektörde rekabetin oluşması açısından büyük fayda sağlayacaktır.

2.4.2 Özel Mülkiyeti Haiz Alanlar

Özel mülkiyeti haiz alanlar, tüzel veya bireysel olarak özel şahıslara ait alanları ifade etmektedir. Şunu da vurgulamak gerekir ki, kamusal alan olarak dizayn edilmiş olan araziler hizmetin özelleştirilmesi ile özel mülkiyet haline gelmektedir.

2.5 Arazi Hakkı Çeşitleri

Birliğe üye ülkeler arasında değişiklik gösteren farklı arazi hakkı çeşitleri bulunmaktadır. Bu farklılığa rağmen prensipler aynıdır.

Buna göre, özel arazi hakları dört katagoride incelenebilir; mülkiyet, kira hakkı, lisans ve geçiş hakkı.

2.5.1 Mülkiyet (Freehold)

En önemli arazi hakkı "sahiplik" diyebileceğimiz, araziye sonsuza kadar kullanma ve işgal etme hakkını içeren, hukuki olarak "mülkiyet hakkı" sahipliği olarak ifade edilen haktır.

2.5.2 Kira (Leasedhold)

Kira hakkı, sözkonusu araziye belli bir süreliğine ve belli şartlar altında kullanma ve işgal etme hakkının mülkiyet hakkı sahibi tarafından kiracıya verilmesidir. Kira sözleşmeleri, çok uzun dönemler için olabileceği gibi, belirsiz süreli şekilde olabilmekte, ya da mevcut süreli sözleşme birçok defa yenilenebilmektedir. Bu bakımdan bazı üye devletlerde kira hakkı, mülkiyet hakkına oldukça benzemektedir.

2.5.3 Lisans

Lisans genellikle, bir mülkiyet hakkı sahibi ile yada kiracı ile yapılan ve lisans verilen tarafa araziye belli bir süre için ve münhasır olmayan kullanım izni veren sözleşmelerdir (kiracı ile yapılan lisans sözleşmesi mevzuatımızda alt kira olarak yer almaktadır). Lisansların sözleşmeye bağlanmış haklar olmalarından ve gerçek arazi hakkı olmamalarından dolayı, söz konusu arazi satıldığında arazinin kullanım hakkı yeni sahibe direkt olarak geçmemekte ve yeni sahibi bağlamamaktadır.

2.5.4 Geçiş Hakkı

Geçiş hakkı, lisans gibi, bir mülkiyet hakkı sahibi ile yada kiracı ile araziyi belli bir süre için ve münhasır olmayan kullanım izni alınmasıdır. Geçiş hakkı araziye kalıcı olarak bağlanabilir. Eğer arazi mülkiyet hakkı sahibince satılırsa veya kira hakkı sahibince devredilirse, geçiş hakkı yeni sahibi bağlar. Bu yolla geçiş hakkı yukarıda bahsedilen lisansdan daha güvenli ve uzun dönemli olmaktadır.

Geçiş hakkı, malik veya kira hakkı sahibince arazinin özel kullanımı istenmedikçe finansal olarak yapılması uygun olan uzun dönem hakları güvenceye almak için kullanılmaktadır. Geçiş hakkı, her zaman olmamakla beraber, sicil kayıtlarına işlenebilmektedir. Böylece üçüncü kişiler arazi üzerinde bir geçiş hakkı olduğunu tapu sicil kayıtlarından öğrenebilmektedirler.

2.6 Erişim Çeşitleri

Telekomünikasyon işletmecileri arazi sahibinden gerekli izni alarak şebekelerini bu alanlara kurabilmektedirler. Bu izin mülkiyet hakkı, kira hakkı, geçiş hakkı veya lisans şeklinde olabilir.

2.6.1 Mülkiyet (Freehold)

Bir işletmeci, arazinin mülkiyet hakkı bedelini ödeyerek özel bir araziye anten kurabilir. Yine de bu kurma işlemi imar iznine tabidir.

2.6.2 Kira (Leasedhold)

Bir işletmeci, imar iznine göre arazi sahibinden arazinin bir bölümünü kiralar ve antenlerini de buraya kurabilir.

2.6.3 Lisans

Bir işletmeci, arsa sahibinden bedelini ödemek suretiyle lisans olarak arazi üzerinde geçici erişim hakkı elde edebilir. Bu durumda arazi kalıcı olarak değil, sadece bir hattın veya anten direğinin kurulabilmesi için geçici olarak kullanılır. Bir anten arazinin belli bir bölümüne kurulacaksa anten kurulması için gerekli olan araçların çalışabilmesini sağlamak amacıyla işletmecinin tüm arazi için arazi sahibinden lisans alması gerekebilmektedir.

Ancak, lisans arazi satıldığında yeni malikin kullanım hakkını otomatik olarak sınırlamadığı için uzun dönemli haklar açısından yeterince güvenli olmamaktadır.

2.6.4 Geçiş Hakkı

Arazi sahibinden hatların devamlı olarak yerleştirilmesi ve hattın kullanımı için yer altında veya üstünde devamlı kalması gibi geçiş hakkı kapsamında elde edilebilecek çeşitli haklar vardır.

3- ERİŞİM SINIRLAMALARI

Tahmin edilebildiği üzere işletmeciler erişim talep ettikleri arazi sahiplerince (kamu ya da özel) her zaman için iyi karşılanmamaktadırlar. Özel mülkiyet sahipleri, kamu hizmeti organizasyonları, yerel otoriteler ve merkezi hükümet birçok sebepten dolayı erişimi sınırlamak isteyebilirler. Bu tür sınırlamalara yol açan bazı nedenler arazi erişim izni için belirlenecek ücretler açısından kıstas olarak kabul edilebilir.

3.1 Özel Mülkiyet Sahipleri

Bir özel mülk sahibi, çiftlik sahibi ya da şehirdeki bir ev sahibi, arsasına bir kablo döşenmesine karşı çıkabilir. Bunun sebeplerini kısaca şu şekilde özetleyebiliriz:

- Mülkiyet hakkı
- Birçok operatörden gelen can sıkıcı erişim talepleri,
- Arazi üzerinde ortaya çıkan inşâ kısıtlamaları
- Estetik kaygılar
- Çevreye yönelik kaygılar
- Sağlık kaygıları
- Şahsi sebebler (inatçılık vs.)
- Düşük arazi bedeli
- Yüksek kâr beklentisi

Son madde en çok karşılaşılan sınırlama problemidir.

3.2 Kamu Hizmet Kuruluşları

Demiryolu, enerji ve boru hattı şirketlerince ileri sürülen ret sebepleri ise;

- İş nedenleri : Kamu hizmeti gören firmalar aynı zamanda telekomünikasyon sektöründe de iş yapmakta ise, rekabet nedeni ile diğer işletmecilere erişim hakkı vermek istemeyebilirler. Bu durumda Roma Anlaşmasının 86 ncı maddesi uygulanabilir.
- Güvenlik : Kamu hizmeti gören firmalar hizmet sistemlerinin güvenliği açısından duydukları kaygılar nedeni ile, telekomünikasyon hatları döşenmesi gibi verdikleri hizmetten farklı hizmetlerin arazilerine erişimi neticesi kazaen meydana gelebilecek zararlardan çekinmektedirler.
- Sorumluluk : Kamu hizmeti gören firmalar, kamu hizmetini görmeleri sırasında kazaen verecekleri zarardan dolayı telekomünikasyon işletmecisine karşı sorumlu olmak istememektedirler.
- Kazanç : Kamu hizmeti gören firmalar, emlaklarının kullanımı sonucu iyi bir kâr elde etmek istemektedirler. Ayrıca yaptıkları masrafların karşılanmasını talep etmektedirler.

3.3 Yerel İdareler

Yerel idarelerin sokakları kazma izinlerinin sınırlandırılması veya anten direklerinin kurulması için imar izni vermeme konusunda değişik gerekçeleri bulunmaktadır. Özetleyecek olursak;

- Bir çok telekomünikasyon işletmecisinin veya diğer kamu hizmeti gören firmaların yollarda kazı yaparak araç ve yaya trafiğini engellemeleri,
- Şehir merkezinde sokağın dolu olduğu manasına gelen birçok gömülü hat olması
- Yeşil alanların veya parkların zarar görmesi gibi çevresel kaygılar,
- Kuleler ve yukarıdan geçen kablolar hususunda estetik kaygılar,
- Sağlık kaygıları, (mesela eloktramanyetik akım yayan kulelerin çocuk bahçelerine yakın kurulması)
- Yerel otorite bizzat telekomünikasyon sektöründe ise veya bir şirkete ortak ise menfaat çatışması sözkonusu olacaktır,
- Politik amaçlar,
- Yerel idarelerin işletmecilerden yasal olmayan keyfi taleplerde bulunmaları

3.4 Merkezi Hükümet

Merkezi hükümet de yukarıda yerel idareler için sayılan nedenlerden dolayı erişimi sınırlayabilmektedir.

Merkezi hükümet için bir başka sınırlama nedeni de, tekel konumundaki veya hakim konumdaki işletmecinin halen idarenin elinde olması olabilmektedir.

Eğer hükümet sözkonusu işletmeyi özelleştirmekte ise, menfaat çatışmasından dolayı, genelde diğer operatörlerin erişim taleplerine çabuk cevap vermeyebilmektedir.

4- UYGULAMADA KARŞILAŞILAN BAZI SORUNLAR

Yeni işletmecilerin geçiş hakkı başvurularında dikkate almaları gereken ilk konu, bir arazi için bedel ödmeden önce söz konusu arazi özel mi kamu arazisi mi, ihtiyacına ne kadar cevap verebilecek gibi hususlardır.

4.1 Kapsama Alanı

Bazı yeni sabit sistem işletmecilerinin, özellikle kablo işletmecilerinin, belli bir zaman içerisinde belli bir kapsama alanına ulaşma gibi lisans yükümlülükleri bulunmaktadır. Geçiş haklarını elde etmekteki zorluklar yeni işletmecilerin gerekli kapsama alanına ulaşmalarını engellemektedir. Örneğin, İngiltere'deki büyük kablo işletmecilerden birisi geçiş hakkı problemlerinden dolayı bağlantı kurması gereken 250.000 bin binadan 15.000'ine şebekesini kuramamıştır. Bu tür problemler başka yerlerde de yaşanmaktadır.

4.2 Sınırlı Erişim

Tünellerdeki, köprülerdeki otoyol geçitlerindeki sınırlı alanlarda erişim sağlamak da sorun oluşturmaktadır. Örneğin, bazı tünellerde, hakim konumdaki işletmeci bütün boru hatlarını almış ve boş borularla doldurmuş durumdadır. Ve bu boş borular hakim konumdaki işletmeci tarafından "ileride kullanılacak" iddiası ile yeni giren işletmecilere kullanılmamakta, ya da hakim konumdaki işletmeci şebekesine zarar verebilir iddiası ile de boru paylaşımına karşı çıkmaktadır.

4.3 Yerel İdarelerin Telekomünikasyon İşletmeciliği Yapması

Bazı ülkelerde işletmecilerin karşılaştıkları başka bir sorun da, telekomünikasyon pazarında bizzat işletmeci olarak ya da altyapı sağlayıcısı olarak faaliyette bulunan veyahut başka telekomünikasyon işletmecileriyle ortaklıkları bulunan, bunun yanısıra da pazara yeni giren işletmecilere geçiş hakkı sağlamakla yükümlü olan ve bu konuda ayırım gözeten yerel idarelerdir. Yukarıda bahsedilen durumda olan bir yerel idarenin, alternatif bir şebeke kurmayı hedefleyen başka bir işletmecinin piyasaya girmek istemesi durumunda anılan işletmeciye gerekli geçiş hakkını ayırım gözetmeden verip vermeyeceği şüphe uyandırıcı bir durumdur. Bu tür ayrımlara genelde geçiş hakkını süre olarak

geciktirme, ve özü veya miktarı itibariyle uygun olmayan ücret talep etmeleri sayabiliriz.

5- ARAZİ ERİŞİMİ- ÇEŞİTLİ KONULAR

5.1 Başka Kamu Hizmeti Gören İşletmeciler

Elektrik, enerji, ve su işletmeleri hatta belediyeler hızla büyüyen ve rekabete açılan telekomünikasyon sektöründe değerli bir kaynak olarak görülen, hali hazırda sahip oldukları geçiş haklarını nasıl kullanabileceklerini sorgulamaya başlamışlardır. Bu kuruluşların bazıları kendi geçiş haklarına sahip, kimileri ise kendi geçiş hakları ile döşenmiş kablolar gibi telekomünikasyon techizatlarına sahiptirler. Elektrik firmaları gibi firmalar ise telekomünikasyon şebekelerini kendi elektrik hatları üzerinden taşıma girişimlerinde bulunmaktadır. Ancak, yukarıda bahsi geçen kamusal hizmet kuruluşlarının ve belediyelerin telekomünikasyon teknolojileri, bunların işletimi veya telekomünikasyon pazarı ve gelişimi konusunda kayda değer uzmanlıkları bulunmaktadır.

Eğer kamu hizmet kuruluşlarının ve ulaştırma hizmeti veren kuruluşlarının mevcut geçiş haklarından yararlanmasının telekomünikasyon altyapısının rekabete açılması için büyük önem taşıdığına inanılıyorsa, yeni çerçeve içerisinde bu kuruluşların oynayabileceği en uygun role karar verilmesi gerekmektedir. Bu bakımdan incelediğimizde sektörde üstlenebilecekleri en küçük rol kendi geçiş haklarını makul şartlar altında yeni işletmecilere açmak olacaktır. Maksimum rolleri ise pazara telekomünikasyon işletmecisi ve hizmet sağlayıcısı olarak girmek olacaktır. Fakat bu tür eski tekel firmaların telekomünikasyon tekeline sahip olan işletmeciler karşısında ne kadar etkin olabilecekleri ve müşteriler için cazibe merkezi olup olamayacakları şüphelidir.

Kendi geçiş haklarına sahip bu tür şirketlerin pazara girmeleri açısından uygulanacak regülasyonlar üç çeşittir; kamusal kaynakların tahsisi, pazar regülasyonu ve tüketici-temelli regülasyonlar. Kaynakların regülasyonu konusu, geçiş hakkını, hangi koşul ve şartlar çerçevesinde bu hakların verildiğini içermektedir. Pazar yapısı ise klasik telefon hizmetleri ve katma değerli hizmetler gibi hizmetlerin lisanslama politikası ile şekillenecektir. Bu şekilde kurulacak olan yeni telekomünikasyon kapasitesi, pazarı ve müşterileri olumlu bir şekilde etkileyecektir. Ayrıca, eğer yeni işletmeci telekomünikasyon hizmeti sunacak ise, farklı işletmeciler arasındaki arabağlantı düzenlemeleri gibi, telekomünikasyon hizmetlerinin ücretlendirilmesi ve tarife regülasyonu da pazar yapısını etkileyecektir. Tüketicinin korunmasına yönelik düzenlemeler de tarife düzenlemelerini ve çeşitli hizmet yükümlülüklerini içermektedir.

Bu koşulların hepsi birlikte, başka alanda kamu hizmeti gören işletmecilerinin telekomünikasyon pazarına giriş fırsatlarını belirleyecek ve ne şekilde bir işletme stratejisi izleyeceklerine ışık tutacaktır.

5.2 Kıt Kaynak Faktörü

Araziye erişimin kıt kaynak olup olmadığı meselesi henüz netliğe kavuşmamıştır. Bir yandan telekomünikasyon işletmecileri tarafından talep edilen erişim, erişim yapılacak mevcut araziye göre ufak gözükmeye dolayısıyla kıt kaynak olarak adlandırılmakta, diğer taraftan, bir şebekenin optimal ve etkin maliyet esaslarıyla gelişmesi için erişim önemli derecede sınırlandırılmaktadır. Bu çerçevede arazi erişimi konusunda bir problem olduğunu kabul etmek gerekmektedir.

5.3 Tesis Paylaşımı ve Ortak Yerleşim

Pazara giren yeni işletmecilerin önündeki engelleri azaltacak metodlardan birisi de işletmecilerin tesis paylaşımı ve ortak yerleşim yapma konusunda zorlamalara tabi tutulmalarıdır. Tesis paylaşımı ve ortak yerleşim konusu arazi erişimine sıkı sıkıya bağlı bir konu olmasa da erişim konusunda önem taşımaktadır. Bu konuların anlaşılması, arazi erişimi hususunun kıt kaynak olup olmadığının anlaşılmasında faydalı olacaktır.

Bu konuda AB mevzuatı işletmecilerin varolan altyapı donanımlarından yararlanılması teşvik etmektedir. Bu konuda erişim direktifinde ;

"...Ulusal Düzenleyici Otoriteler diğer telekomünikasyon şebekesi sağlayan işletmeciler ile kamuya açık hizmetler konusunda tesis ve emlak paylaşımını teşvik etmelidirler.

...Ulusal Düzenleyici Otoriteler ortak yerleşim ve tesis paylaşımı konusundaki anlaşmazlıklara müdahale edebilir.

...özellikle, üye devletler, emlak ve tesis paylaşımının maliyetlerinin bölüşülmesini gösteren tesis ve emlak paylaşımı anlaşmaları dikte edebilirler."

hükümleri yer almaktadır.

Tesis paylaşımı ve ortak yerleşim; kamu ve özel arazilerdeki boru ve kule paylaşımını, kamu ve özel arazilerdeki hendek paylaşımını ve kablo istasyonlarının paylaşımını içermektedir.

Türkiye açısından oluşan handicap bu konudaki düzenlemelerin henüz yapılmamış olmasıdır.

5.3.1 Kamu Arazisindeki Kule ve Boruların Paylaşımı

İşletmeciler boru hatlarını genellikle kapasitelerinin ve ihtiyaçlarının çok üstünde döşemektedirler. Bunun nedeni düşük kapasiteli bir hattın döşeme maliyeti ile daha büyük kapasitedeki bir hat döşeme arasındaki maliyet farkının fazla olmamasından kaynaklanmaktadır. Ekstra hatlar mevcut geçiş hakkı çerçevesinde, yeni bir arazi erişimi gerektirmeksizin, basit ve ucuz şekilde döşenebilmektedir. Fiber optik hatlar oldukça büyük kapasiteye sahip olmalarının yanı sıra, mevcut çukur ve borularda oldukça az yer kaplamaktadır. Ayrıca fiber kablolar enterferans bakımından da oldukça güvenli olup borudaki diğer kabloları etkilemez ve bunlardan etkilenmez. Bu bakımdan elektrik firmaları fiber kabloları yüksek enerji hatlarına bağlamak için yeni teknolojiler de geliştirmişlerdir.

5.3.2 Hendek Paylaşımı

Hendek paylaşımı, hendek açma ve kapatma gibi işler dolayısıyla yüksek maliyeti olan, boru döşeme işinin masraflarının paylaşımını sağlamaktadır. Zorunlu çukur paylaşımı işletmecilerin, çukur açtıklarında, masrafların paylaşımı için, diğer işletmeci ve kamu hizmet firmalarını davet etmelerini sağlamaktadır.

5.3.3 Kiralanabilir Kapasite

Çoğu ülkede daha önceden kurulmuş olan ulusal fiber optik hatlar bulunmaktadır. Fiber optik kablolar büyük kapasiteye sahiptirler ve çoğu durumda da standart kiralık hat hükümleri çerçevesinde kiralanabilecek boş kapasite bulunmaktadır.

Bu bakımdan araziye erişimin telekomünikasyon şebekesinin ulusal kesiminin gelişimine engel teşkil ettiği durumlarda, kapasite kiralama sorunun çözümü için önemli bir faktör olacaktır.

5.4 Yeni Teknolojiler

Bir tarafta yüksek-kapasiteli yeni yerel çok yönlü telsiz teknolojiler, söz gelimi mikrodalga yerel erişim, geleneksel sabit yerel ağa alternatif sağlayacak ve dolayısıyla arazi erişimi ihtiyacını azaltacaktır. Bunun yanında sıkıştırılmadaki ilerlemeler ve yeni etkin spektrum kullanım teknikleri, mevcut yerel telsiz bağlantılarının, mobil telefonlar gibi, sınırlı kapasitelerini arttıracaktır. Yeni

teknolojik gelişmelerle birlikte, yeni nesil alçak yörünge uydular varlığını sürdürerek uzun dönemde geleneksel sabit erişime rakip olabilecektir.

Bununla birlikte bazı yüksek kapasiteli teknolojik uygulamalar için daha fazla arazi erişimine ihtiyaç duyulabilir. Burada anahtar sorulardan birisi, gelecekte kullanıcıların oldukça yüksek kapasiteye, yüksek kaliteye, yüksek güvenliğe, yüksek interaktif hatlara ihtiyaç duyup duymayacakları ve bu hizmetleri isteyip istemeyecekleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Diğer bir deyişle, son kullanıcılar evlerine direkt olarak fiber kablo bağlantısı isteyecekler mi? Halihazırda işletmeciler, yüksek maliyet ve zaman kaybına uğramamak amacıyla yerel araziye erişimle uğraşmak istemediklerinden, geleneksel bakır veya koaksiyal kabloları sonlandırıcı olarak kullanmaktadır.

6- AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKU

Geçiş hakkı konusu büyük öneme sahip olmakla beraber, ne yazık ki konunun Avrupa Birliği hukukundaki yasal durumu tam olarak kesin bir çerçeveye oturtulup çözümlenmemiştir. Söz gelimi konu hakkında kuralları koordine eden bir AB direktifi veya doktrini bulunmamaktadır. Üye ülkelerde sorun genellikle ulusal hatta bölgesel düzenlemeler ile çözümlenmeye çalışılmaktadır.

Bu bölümde geçiş hakkı konusu ile ilgili bazı AB direktifleri incelenecektir.

6.1 Yakın Zamanda Yürürlükten Kalkan Düzenlemelerde Geçiş Hakkı

6.1.1 Lisans Direktifi

97/13/EC 10 Nisan 1997

madde 3- üye ülkeler kıt kaynaklara erişim söz konusu olduğunda imtiyaz verebilirler...

madde 6- üye ülkelerin bir yetkilendirme sonucu alacağı ücretler sadece idari masrafları karşılayacak oranda olmalıdır...

*madde 7- üye ülkeler imtiyazları sadece :
...radyo frekansına erişim yada numaralar söz konusu olduğunda;
...lisans sahibine kamusal ya da özel mülkiyete haiz arazilere erişim söz konusu olduğunda verebilir.*

Ek

4. imtiyazlar orantılılık prensibine uygun olarak şunları kapsayabilir:

ortak yerleşim (collocation), facility sharing (tesis paylaşımı) ve geçiş hakkı gibi haklar için kamusal ya da özel mülkiyete haiz arazilere erişim için özel çevre gereksinimleri ve şehir planlamacılığı gereksinimlerini içerebilir;

Süre gerekçesiz olarak kısa olmayacak şekilde maksimum olmalı, özellikle radyo frekanslarının veya numaraların etkin kullanımını ve kamusal ya da özel mülkiyete haiz arazilere erişimi sağlamalı, lisansın ertelenmesi veya geri çekilmesi ile ilgili olan diğer hükümleri etkilememeli;

... lisans şartları, şunları sınırlamamalı:

Telekomünikasyon sektörüne mahsus olmayan diğer yasal düzenlemeleri ...

Sonuç olarak lisans direktifi üye devletlere imtiyaz vermelerini ve imtiyazlara kamusal ve özel arazilere erişim konusunda şartlar koymalarını dikte etmektedir. Ayrıca lisans sayısının frekansın etkin kullanımı dışında başka bir sebeple sınırlanmayacağını, lisanslara kamusal ya da özel mülkiyete haiz arazilere erişim ile ilgili çevre ve şehir planlamacılığını ilgilendiren özel şartlar koyulabileceğini belirtmektedir.

Bunların yanısıra, yetkilendirme işlemleri karşılığında alınacak ücretler sadece idari masrafları karşılayacak oranda olmalıdır. Üye ülkeler ayrıca kıt kaynakların etkin kullanımı için de bedel isteyebilirler. Lisans direktifi kapsamında arazilere erişim tartışmalı olmakla birlikte kıt bir kaynaktır. Bu bakımdan alınacak ücretler direktif kriterlerine uygun olmalıdır.

Anahtar hükümler şu şekilde özetlenebilir:

- Arazi erişimine ilişkin verilen lisanslar arazi nedeni ile sınırlandırılmaz,
- Arazi kıt kaynak ise, erişim ücreti arazinin optimal kullanımından elde edilecek yarar seviyesini aşmamalıdır.

6.1.2 Arabağlantı Direktifi

97/33/EC

madde 11- *Telekomünikasyon şebekesi sağlayan ve/veya kamusal telekomünikasyon hizmeti sağlayan bir şirket ulusal mevzuat hükümleri çerçevesinde, kamusal veya özel mülkiyete haiz araziler üzerinde veya altında, tesis kurma hakkına veya araziye telekomünikasyon amaçlı kullanma ya da kamulaştırma imkanından yararlanma hakkına sahiptir. Ulusal düzenleyici otoriteler, bu tür tesislerin ve arazilerin telekomünikasyon şebekesi ve/veya*

kamusal telekomünikasyon hizmeti sağlayan diğer işletmeciler ile ortak kullanımını teşvik etmelidir.

Normalde ortak yerleşim veya tesis paylaşımı anlaşmaları iki taraf arasındaki ticari ve teknik anlaşmalardır. Ulusal düzenleyici otoriteler sadece anlaşmazlıkların çözümü için müdahil olur...

Üye devletler,tesis ve yer paylaşımının ücretlerinin paylaşımı için kurallar içeren, tesis ve yer paylaşımı(fiziki yer paylaşımı dahil) düzenlemeleri dayatabilir

Arabağlantı direktifinin bu hükmü; arazi erişiminden çok, borulara, direklere ve diğer imkanlara erişim konusu ile ilgili olsa da, konunun çerçevesinin anlaşılması açısından faydalıdır.

6.2 Mevcut Düzenlemeler

6.2.1 Tam Rekabet Direktifi

90/388/EEC

madde 4d- üye ülkeler, araziye erişimin sağlanması hususunda telekomünikasyon şebekeleri arasında ayırım gözetilmemesini sağlamalıdır.

Telekomünikasyon şebekesi sağlamak isteyen işletmelere ilave geçiş hakkı sağlanmasının önemli gereksinimlerden dolayı mümkün olmadığı durumlarda, üye devletler, makul şartlarda, geçiş hakkı çerçevesinde daha önceden kurulmuş olan tesislerden yararlanılmasını duplikasyona sebebiyet vermeden sağlamalıdır,

"önemli gereksinimler"; ekonomik olmayan, ve bir üye ülkenin telekomünikasyon şebekesinin kurulmasına/işletilmesine veya telekomünikasyon hizmetleri hükümlerine şartlar dikte etmesine sebep olan nedenlerdir. Bu nedenler; çevrenin korunması, şehir ve ülke planlamasıdır.

Bu direktifin bir sonucu da, hakim konumdaki işletmecilerin arazilere erişim konusunda piyasaya yeni giren işletmecilerden daha farklı ve üstün haklara sahip olamamalarıdır. Bunun yanında üye devletler çevrenin korunması, şehir ve ülke planlaması amacıyla, araziye erişim ile ilgili olmak kaydıyla telekomünikasyon şebekelerinin kurulabilmesi için koşullar belirleyebilirler.

6.2.2 Çerçeve Direktifi (Framework Directive)

madde 10- Geçiş Hakkı

1. Üye Ülkeler yetkili otoriteden :

- Kamusal iletişim şebekesi sağlama yetkisi bulunan bir işletmecinin, kamusal veya özel mülk üzerinde, altında vs., tesis kurma hakkı talep ettiğinde ya da,

- Elektronik iletişim şebekesi sağlama yetkisi bulunan bir işletmecinin, kamusal veya özel mülk üzerinde, altında vs., teçhizat kurma hakkı talep ettiğinde

yetkili otoritenin :

- Gecikmeye yol açmayan ve ayırım gözetmeyen ilkeler çerçevesinde belirlenmiş, şeffaf ve herkesçe erişilebilir prosedürler çerçevesinde hareket etmesini

- Bu tür haklara ilave edilen koşulların şeffaflık ve ayırım gözetmeme ilkesi doğrultusunda belirlenmesini

sağlamalıdır.

Yukarıda bahsedilen prosedürler talepte bulunan işletmecinin kamusal iletişim şebeke sağlayıcısı olup olmamasına göre değişebilir.

2. Üye Ülkeler kamu veya yerel otoritelerin, elektronik iletişim şebekesi ve/veya servisi işleten işletmelere sahip olmaları veya ortak olmaları durumunda, otoritelerin işletmeci ve hak sağlama fonksiyonlarının etkin bir yapıda ayırt edilmesini sağlamalıdır.

6.2.3 Yetkilendirme Direktifi (Authorisation Directive)

madde 4

Genel yetkilendirmelerden çıkan hakların minimum listesi

1. 3 üncü madde çerçevesinde yetkilendirilen işletmeler şu haklara sahip olacaktır:

a) Elektronik iletişim şebekesi ve hizmetleri sağlama

b) Çerçeve direktifin (framework directive) 11 inci maddesi ile uyumlu şekilde gerekli tesisleri kurma hakkını talep etme

madde 9

Bir işletmecinin isteği üzerine, ulusal düzenleyici otoriteler bir hafta içerisinde işletmecinin 3 üncü madde çerçevesindeki tebliğe uyduğu ve genel yetkilendirme hükümlerince elektronik iletişim şebekesi veya hizmeti sağlayan işletmecinin diğer devlet kuruluşları ve işletmeciler ile ilişkilerinde, hangi şartlar altında tesis kurma, arabağlantı talep etme haklarının olduğunu içeren bir bildiri yayınlar.

Madde 13

Üye Ülkeler ilgili otoriteye, radyo frekanslarının veya numaraların kullanımı için ya da kamusal veya özel mülk üzerinde, altında vs., tesis kurma hakkı için, bu kaynakların etkin kullanımını sağlayıcı ücretler empoze etmesine izin verebilir. Üye devletler, bu ücretlere objektif bir şekilde , şeffaf, ayrımcı olmayan ve talep edildiği amaçla orantılı ve Çerçeve Direktifin (Framework Directive) 7 inci maddesi dikkate alınarak karar verilmesini sağlamalıdır.

6.2.4 Rekabete Dair Diğer Hükümler

Avrupa Birliğini kuran Roma Anlaşmasının hakim konum hususu ile ilgili olan ve her üye ülkede uygulanan 86 ncı maddesi özellikle "önemli imkanlarla" ilgilidir. Bazı durumlarda kamusal ve özel mülkiyete haiz arazilere erişim önemli bir imkan olarak sayılmaktadır. Önemli imkan; müşteriye ulaşım için ve/veya rakiplerin iş yapmasını sağlayan ve makul anlamda kopya edilemeyen imkan olarak adlandırılmaktadır.

Eğer önemli imkanlara erişim pazarda bir şirketin kontrolü altında ise, bu şirket 86 ncı madde hükümleri çerçevesinde hakim konuma sahiptir. Bazı durumlarda hakim konumdaki işletmeci, mevcut boru ve direkler gibi, önemli kaynaklara erişimi kontrolleri altında tutabilir.

Her ne kadar Rekabet Kanununun kapsamında yer alması gereken bir konu olsa ve bu kanun uygulansa da AB ve ulusal düzenleyici otoriteler araziye erişim konusunda sağlıklı bir telekomünikasyon rejiminin oluşturulabilmesi amacıyla gerekli tedbirleri almalıdır.

6.3 Sonuç

Görüldüğü üzere AB konuya şumullü bir yaklaşım göstermiş ve geçiş hakkı konusunda genel hükümleri ortaya koymuştur. Daha çok ulusal ve yerel idareler bu konuda detaylı düzenlemeler yapmıştır.

AB ortak bir hukuki çerçevenin belirlenmesi için üye ülkeler arasında görüş birliğine varmalı ve konunun önemine binâen "Geçiş Hakkı Direktifi" ile bu konuda topluluk içerisinde hukuki birliği sağlamalıdır.

7- AB ÜLKELERİNDE ERİŞİM İNCELEMELERİ

İşletmecilere tanınan erişim hakları ülkeden ülkeye farklılık arz etmektedir. İşletmecilere çalışma yapabilmeleri için caddeleri, karayollarını, meydanları, köprüleri ve tünelleri kapsayan haklar verilmektedir. Caddelerde inşâ

çalışması yapabilme hakkının yanı sıra işletmecilere kamu ve özel mülk arazisi üzerinde kablo ve bağlantı kutuları gibi telekomünikasyon cihazlarını kurma ve bakımını yapma hakkını sağlayan sınırlı arazi hakları da verilmektedir.

7.1 Özel Mülkiyet Arazileri

7.1.1 Arazilerde Çalışma Yapma Hakkı

Arazi sahibi ile anlaşıldıktan sonra arazide çalışma yapma hakkıdır.

Avusturya

İşletmeciler ilk olarak arazi sahipleri ile anlaşmaya çalışmaktadırlar. Eğer bunda başarısız olurlarsa mahkemeler yoluyla kamulaştırma prosedürünü işletebilirler.

Belçika

Belçika hukukuna göre üzerinde bina bulunmayan her araziye işletmecilerin hat döşeme hakları bulunmaktadır. Ama binaların içine erişim hakları bulunmamaktadır. Ayrıca işletmecilerin kamulaştırma hakkı da bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra işletmeciler, tazminat bedeli ödemeksizin, duvarlara ve binaların sokaklara bakan yüzlerine kalıcı ekipman döşeyebilmektedirler, ayrıca açık arazileri ve bina bulunmayan arazileri kullanabilmektedirler. İşletmeciler çalışma yaptıkları yerleri mümkün olan en kısa sürede eski haline getirip mal sahibine iade etmek zorundadır. İşletmecinin malik adına yaptığı bir iş sırasında verdiği zarar bu kapsamın dışındadır.

Finlandiya

Erişim hakkı alma bakımından caddeler, özel mülkiyet arazisi ve kamu arazileri arasında çok fark bulunmamaktadır. Telekomünikasyon hattı kurma hakkı, işletmeci tarafından yapılan Kablo Hattı Planı çerçevesinde verilebilir. Bu durumda işletmeci bu güzergah boyunca hattı ve ilgili ekipmanı kurabilecektir. Mümkün olduğunca kablolar caddelerde ve kamusal arazilerde inşa edilmesi gerekmektedir. Bu durum tazminat ödenmesi gerekmediğinden dolayı işletmeciler için de uygun bir koşul niteliğini haizdir.

Kablo Hattı Planları imar planlamalarına benzemektedir. Plan draft olarak hazırlanıp yorumlar için duyurusu yapılmaktadır. Plan uygun bulunursa işletmeci çalışma için arazilere girme hakkını elde etmektedir. Tamir veya bir hatanın giderilmesi gerektiğinde işletmeci çalışmaya hemen başlayabilmektedir.

Fransa

Lisans sahibi işletmeciler geçiş hakkı kapsamında kamu arazilerindeki yollardan ve özel mülkiyetlerden irtifak hakkı şeklinde faydalanabilmektedirler.

Bir bölgenin belediye başkanı, söz konusu arazinin sahibinin durumdan haberdar edilmesi ve fikrinin sorulmasından sonra hükümet adına irtifak hakkı lisansını verebilmektedir. Anlaşmazlık olması durumunda sorun, Yüksek Mahkeme Başkanı tarafından irtifak hakkının kapsamının belirlenmesi yoluyla giderilmektedir.

Yeni işletmecinin hat döşenmesi için başvuruda bulunduğu arazi üzerinde işletmecinin talebine uygun bir altyapı daha önceden kurulmuş ise otoriteler tarafları tesis paylaşımı konusunda uzlaşmaya davet edebilmektedir.

Almanya

Daha önceden bir arazi üzerinde altyapı kurulması için bir irtifak hakkı tesis edilmiş ise, bu arazi üzerinde yeni bir hattın veya tesisatın kurulması, arazi sahibinin araziyi kullanımını ekstra veya kalıcı bir surette kısıtlamayacaksa, arazi sahibi hattın kurulmasını veya yenilenmesini engelleyemez. Ama arazide bir hat veya tesisat mevcut değilse yeni kurulacak olan hattın araziyi kalıcı bir şekilde etkilememesi ve değerini düşürmemesi gerekmektedir. Görüldüğü üzere bir hattın bir yere ilk defa kurulması kurulu bir yere inşâsından daha zordur. Bunun altında yatan sebep, pazara yeni giren bir işletmecinin, kurulu altyapısı olan bir şirkete karşı olan dezavantajlarını azaltmaktır.

İrlanda

Posta ve Telekomünikasyon Hizmetleri Kanununa göre, telekomünikasyon şirketleri işlerine yardımcı olması için veya ekipman kurulması için gereken arazinin zorunlu edinimi için başvuruda bulunabilirler. Zorunlu edinim için Bakanlık izni gerekmektedir.

Edinim için ödenecek bedel konusunda karara varılamaz ise, bedel diğer yasal hükümlere göre belirlenebilir.

İtalya

Özel mülklere erişim yeterince regüle edilmemiştir. Şebeke operatörleri kamusal hizmet gören şirketler olmalarından dolayı kamulaştırma hakkına sahiptirler. Kamulaştırma prosedürü kanunla belirlenmiştir.

İsveç

İşletmeciler, lisanslı telekomünikasyon işletmecileri olarak, özel araziler üzerine hat döşeme için özel haklara sahip değildir. İşletmeciler hat döşemek istedikleri arazilerin sahipleri ile ayrı ayrı anlaşacaklardır.

Her ne kadar işletmeciler, hat döşemek için özel haklara sahip olmasalar da, gerektiğinde kamulaştırma yoluna başvurabilmektedirler. Fakat genellikle kamulaştırma prosedürünün uzun ve karmaşık bir yol olmasından dolayı, taraflar mahkeme sonuçlanmadan bir uzlaşmaya varmaktadır.

Yerel otoriteler boş araziler için tek taraflı olarak geçiş hakkı sağlayabilmektedirler. Bu tür hakları işletmecilere ve diğer kamu hizmeti gören firmalara, imar iznine benzeyen bir uygulama ile sağlamaktadırlar.

7.1.2 Genel Konular

7.1.2.1 Tadilat

Çoğu üye ülkede, telekomünikasyon teçhizatlarının yerleştirildiği arazinin sahibi, işletmeci ile yapılan sözleşmeye rağmen teçhizatın değiştirilmesini talep hakkına sahiptir. Bu durum genellikle, arazi üzerinde ev genişletme vs. gibi düzenleme çalışmalarının yapılması sırasında olmaktadır.

Örneğin, Belçika'da geçiş hakkı sağlayan arazi sahibi, arazisini istediği herhangi bir amaç için kullanma hakkına sahiptir. Ancak, hatları ve ilgili ekipmanları kaldırma gibi özel bir amaç gütmemesi gerekmektedir. Arazi sahibi düzenleme çalışmalarına başlamadan en geç iki ay öncesinden durumu taahhütlü bir ihbarname ile işletmeciye bildirmelidir. Değiştirme masraflarına şirket katlanmak zorundadır.

Lüksemburg gibi bazı üye devletlerde ise, bir direğin özel mülkiyet arazisine kurulması herhangi bir özel mülkiyet hakkı doğurmamaktadır. Hollanda Kanunlarında da buna benzer bir durum bulunmaktadır; arazilerde veya binalarda işletmeci tarafından kabloların döşenmesi ve bağlantıların yapılması, söz konusu teçhizatın sahibini değiştirmemektedir. Buna göre teçhizat işletmecinin olarak kalmaktadır.

7.1.2.2 İmar İzni

Yerel otoriteler anten direkleri ve uydu çanakları için imar izni vermektedirler.

Telekomünikasyon cihazları için imar izni verilmesi diğer konulardaki prosedürle aynıdır.

İngiltere'de mobil hizmetler kulanıma başlandığında Merkezi Hükümet kullanımın yaygınlaşması için bazı yapıları normal imar izni prosedüründen muaf tutmuştur. Bunlara örnek, 15 metrenin altındaki telefon ve anten direkleridir. Telsiz yerel ağ işletmecileri gibi mobil işletmeciler de belli bir zamana kadar belirli bir oranda kapsama alanına ulaşmak zorundadırlar. Bu yüzden mobil işletmecilere bunun gibi belli bazı yasal muafiyetler tanınmıştır.

7.2 Kamu Arazileri

7.2.1 Caddelerde Çalışma Yapma Hakkı

Hatlar caddelerde karışıklığa yol açmayacak şekilde döşenmesi gerekmektedir. Karışıklığa yol açma durumunda lisans sahibi caddenin bakımı için gerekli bedeli yerel otoriteye tazmin etmelidir.

Yerel otoritelerin, bu tür çalışmaların koordinasyonu ve denetimi konusunda işletmeciler ve diğer kamu hizmeti gören firmalar üzerinde gücü bulunmaktadır. Bu rolün etkisi ülkeden ülkeye farklılık arz etmektedir.

Avusturya

Telekomünikasyon işletmecileri, yolları, kaldırımları, kamu arazilerini ve bunların üstündeki havayı, bedelsiz olarak ve özel izin gerekmeden kullanabilmektedir. Ancak kamusal su tesislerini telekomünikasyon hatlarının ve ekipmanlarının donanımı için kullanamamaktadırlar.

Belçika

Belçika'da birçok küçük belediye bulunmaktadır, ve her yerel otoritenin imar için kendine has kuralları bulunmaktadır. Belediyeler caddelerde çalışma yapacak firma sayısını sınırlayabilmektedir.

Kabloların döşenmesinden önce, işletmeci arazinin planını ve karakteristiğini, onay için yerel otoriteye sunmak zorundadır. Yerel otorite planın kendisine sunulmasından sonra iki ay içerisinde kararını vermek zorundadır. İki ay içerisinde cevap vermez ise uygun bulunduğu hükmedilmektedir. Yerel idare bir değişiklik istediğinde objektif gerekçeler sunmak zorundadır.

Finlandiya

Özel araziye erişim konusunda olduğu gibi, telekomünikasyon altyapısı, bir Kablo Hattı Planı çerçevesinde kurulabilir. Kablo Hattı Planı onaylandıktan sonra,

söz konusu güzergâh boyunca işletmeci kablo ve gerekli ekipmanları kurabilmektedir. Mümkün olduğunca işletmeci ekipmanları caddelere ve kamusal alanlara kurmak zorundadır. Bu durum tazminat veya bir bedel ödenmediğinden dolayı işletmeci tarafından da istenen bir durumdur.

Kablo Hattı Planlarının onaylanma prosedürü imar izni prosedürüyle benzerlikler taşımaktadır. Taslak bir plan hazırlanmakta ve kamuya ilan edilmektedir. Plan kabul edildikten sonra işletmeci, bir gelişme bildirisi karşılığında, çalışma yapma hakkını kazanmaktadır. Acil bir durum söz konusu ise (tamir, hata giderimi, vs.) işletmeci işe hemen başlayabilmektedir.

İşletmecinin, 1997 Telekomünikasyon Pazarlama Kanununda izin verilen işten daha ağır bir çalışma yapması gerekiyorsa Finlandiya mevzuatı, işletmecinin 1997/603 Mülkiyet ve Özel Hakların Tazmini Kanununa göre başvuru yapmalarını öngörmektedir.

Fransa

Otoyollar dışında kalan kamu arazilerine zilyet olan ve idare eden otoriteler bu mülklere erişim sağlama konusunda kamu hizmeti gören işletmeciler ile anlaşma sağlamaları gerekmektedir. Bu erişim için bir ücret talep edilebilmektedir.

Lisanslı operatörler kamusal şebekeler kurabilmek için, otoyolları, asli görevini ifa etmesini engellemeyecek şekilde kullanabilirler. Çalışmalar otoyollar ile ilgili mevzuata uygun bir şekilde yürütülmelidir. Ayrıca kamusal yolların işgali ilgili otoritenin iznine tâbidir.

Bunların yanısıra Fransız Kanunlarında tesis paylaşımı teşvik edilmektedir.

Almanya

Kamu arazilerinden faydalanmak isteyen işletmeciler, yetkili otoriteden izin almak zorundadır. Altyapı; güvenlik, genel düzen ve mühendislik bakımından aranan şartlara uygun olarak kurulmakta ve işletilmektedir.

Yerel otoriteler ile işletmeciler arasında anlaşmazlık olduğunda yerel izinlerin verilmesine dair yetki Ulusal Düzenleyici Otoriteye geçmektedir.

İrlanda

İrlanda'da hakim konumdaki işletmeci olan İrlanda Telekom, otoyollara hat döşeme konusunda geçiş hakkına sahiptir. Hükümet caddelerin kontrolsüz kullanılmaması konusunda hassasiyet göstermektedir. 1983 tarihli Posta ve

Telekomünikasyon Hizmetleri Kanununa göre, telekomünikasyon işletmecileri bakanlık izni ile zorunlu edinimde bulunabilmektedirler.

İtalya

Belediye bölgelerindeki kamusal arazilere erişim için belediye başkanının izni gerekmektedir.

İsveç

Stokab şirketi, Stockholm belediyesine ait bir şirkettir, Stockholm şehrine dark fiber döşeme konusunda tekel konumundadır. Şirket altyapı için boruları ve mevcut diğer kaynakları kullanmaktadır. Stokab ve Telia (PTT), Stockholm'da caddelere ve kaldırımlara hat döşeme konusunda özel haklara sahip bulunmaktadır.

Stokab, hatların çoğunu mevcut tüneller ve borular boyunca döşemektedir. İsveç Rekabet Otoritesi, Stokab'ın bu husustaki tekel hakkını incelemeye almıştır.

Telekomünikasyon Kanununda, yerel otoritelerin caddelerin kullanımı için ücret almasını engelleyen hükümler bulunmadığı için, otoriteler şirketlerden para talebinde bulunabilmektedirler.

İngiltere

Büyük şehirlerde caddelere hat döşeyen birçok işletmeci bulunmaktadır. Yerel otoritelerin rolü, caddelerde çalışma yapmak için yasal hakka sahip olan telekomünikasyon işletmecileri ve diğer kamu hizmeti gören firmaların çalışmalarını koordine etmektir.

Çalışmaların koordineli bir şekilde yürütülebilmesi için caddelerde çalışma yapmadan önce yerel otoritenin haberdar edilmesi gibi prosedürler bulunmaktadır. Bu prosedürler, kısa zaman dilimi içerisinde bir yerin farklı şirketler tarafından tekrardan kazılmasını engellemektedir. Yerel otorite çalışmaların zamanlaması konusunda direktifler verebilmektedir. Çalışmaların trafiği ve yaşamı etkilemeyen optimal zamanlarda yapılması çok önemlidir.

Yerel otoriteler, karışıklığa yol açmamak ve kamuya verilen sıkıntıyı azaltmak için, bağlantıların kurulmasını koordine de sorumludur. Şirketler çukur açma ve caddeyi eski haline getirmek için yaptıkları harcamanın paylaşımına kendileri karar vermektedirler.

Fiziki çevrenin korunması, caddelere ve trafiğe verilen zararın minimuma indirilmesi için lisanslara çeşitli özel yükümlülükler konulmaktadır. Bazı caddeler, korunumlu cadde yada Karayolları Kanunu çerçevesinde özel yol ilan edilerek yasal erişim hakları sınırlanabilmektedir. Bu bağlamda otobanlar genelde korunumlu alan ilan edilmekte ve yüzeyinde kazı yapılamamaktadır.

7.2.2 Cadde Erişim Ücretlerine Genel Bakış

Belçika

Yerel belediyelerde caddelerin kullanımı bedelsizdir. Yerel otoriteler, kamu arazisinin veya caddelerin kullanımı için herhangi bir vergi, ücret, geçiş ücreti veya tazminat bedeli talep edememektedir. Ama işletmeciler yerel idarelerin kabul edebileceği hediye verim hakkına sahiptirler. Akıllı bir işletmeci, yerel idarelerin kazı çalışmalarını ertelemesi riskini gözönüne alarak bu tür hediyeleri kendiliğinden verecektir.

Yerel belediyelerdeki kullanım hakkı bedelsiz olsa da, şehirler arasındaki yolları çeşitli topluluklar kontrol etmektedir (Belçika farklı kantonlardan oluşmaktadır). Flemish otoritesinden ve söz konusu topluluktan gereken izni almak 9 ay sürmektedir. İlk ücret olarak kilometre başına 12.000.000 BF alınmakta daha sonra ise yıllık ücret olarak 20.000-50.000 BF arası ücret alınmaktadır.

Fransa

Yerel otoritenin başkanı caddelere erişim için alınacak bedelin ve yıllık ücretin miktarını kararlaştırmaktadır. Başkan ve işletmeci arasındaki uzlaşma görüşmeleri için merkezi hükümet maksimum bir bedel belirlemiştir. Eğer bu maksimum bedel teklif edilmişse gerekli izin verilmek zorundadır. Özelleştirilmiş paralı otoyollarda işletmeci, imtiyaz sahibi firmadan hat döşeme için uzlaşma talep edecektir.

Otoyollar boyunca döşenecek kablo ya da borular için yıllık maksimum ücret: engebeli arazilerde kilometre başına 20.000 FF, engebesiz arazilerde ise 10.000 FF dir. Ulusal, bölgesel ya da ortak caddelerde her boru için kilometre başına maksimum 150 FF alınabilir.

İtalya

Belediye bölgelerindeki kamu arazilerine erişim için yerel otorite başkanının izni gerekmektedir. Ücret ise taraflar arasındaki görüşmelere bağlıdır.

İrlanda

Hakim konumdaki işletmeci, erişim için ücret ödememektedir. Diğer operatörlere erişim izni verilmemektedir.

İsveç

Telekomünikasyon Kanununda herhangi kısıtlayıcı bir hüküm bulunmadığı için yerel otoriteler taraflardan ücret talep edilebilmektedir. Paranın miktarı tarafların uzlaşmasına bağlıdır.

İngiltere

Yerel otorite caddedeki çalışmalar nedeni ile oluşan masraflarını karşılayacak bir bedel talep edebilir. İşletmeci çalışmalar esnasında yapılacak her tetkik için yerel idareye ayrıca ödemede bulunacaktır. Bunun yanısıra işletmeci geçici trafik düzenlemesinin maliyetini ve alternatif yolun bedelini karşılamak zorundadır. Bunlara ek olarak işletmeci, çalışmaların caddelere uzun dönemde vereceği zarar için de bir ödemede bulunmalıdır. Zamanında bitirilmeyen işler için de işletmeci, yerel idareye cezai bir ödemede bulunmalıdır.

Her ne kadar çoğu yerel otorite caddelere erişim için ücret talep etmeye herhangi bir yasal hakları olmadığı farkında olsalar da, anlaşmaları bu doğrultuda yapmaktadırlar ve tetkik, test ve cezai ücretler talep etmektedirler.

Bazen yeni işletmeci okul ve müzelere ücretsiz internet erişimi sağlasa bile yerel idareler bunlardan erişim ücreti istemektedirler.

7.2.3 Ağaçların Korunması

İngiltere'de serbest rekabet ortamının oluşması ile birlikte, yeni kablo tv işletmecilerinin kazı çalışmalarından dolayı, ağaç köklerinin zarar gördüğü ve dolayısıyla da ağaçların kuruduğu şeklinde şikayetler gelmeye başlamıştır. Bu bağlamda arazi erişimi konusunun bir parçasını da ağaçların korunması hususu oluşturmaktadır. Bunun sonucunda da İngiltere'de ağaçların korunması için, kazı yaparken ağaç çevrelerinin kürek ile kazılması gibi detaylı prosedürleri içeren düzenlemeler yapılmıştır.

7.2.4 Ağaçlara Müdahalede Bulunulması

Genellikle işletmeciler mevcut telekomünikasyon cihazlarına zarar veren, engel olan ya da ileride teçhizatlara zarar vermesi muhtemel olan ağaçları budayabilmektedirler. Ama, işletmeci tarafından kurulacak yeni ekipmanların ağaçlara zarar vermemesi gerekmektedir.

Ağaçlar konusunda en korumacı hükümler Almanya'da bulunmaktadır.

7.2.5 Caddeler Dışındaki Kamusal Alanlar

İngiltere

İngiltere'de caddeler dışındaki kamusal alanlar telekomünikasyon erişimi için özel mülkiyet gibi değerlendirilmektedir. Ama kanunen işletmeciler talep edeceği para için makul sebepler belirtmelidir.

Danimarka

Devlet demiryolları iki şirkete bölünmüş durumdadır. Bir tanesi raylar, arazi ve altyapı için yetkili, diğeri ise ulaşım hizmetlerinden sorumludur. Altyapıdan sorumlu şirket oldukça büyük bir araziye sahiptir ve kendi fiber optik hattına sahiptir. Bu konuda mevcut sorun, bu hattın sadece bir işletmeciye mi kiralanacağı ya da ayırım gözetilmeden bütün operatörlere mi erişim hakkı sağlanacağıdır.

Norveç

Kamu hizmeti gören şirketler ekipmanlarını caddeler dışındaki kamu arazilerinin üstüne, altına, vs. kurma hakkına sahiptir. Bu kullanım için arazinin sahibi konumundaki otoriteye tazminat ödenebilir.

Stokab şirketi, Stockholm şehrinin, yeni işletmecilerin telekomünikasyon altyapısı döşerken caddelerde yapacağı yoğun ve rahatsız edici kazı çalışmalarından duyduğu endişeden dolayı kurulmuş ve çeşitli kazı çalışmaları ve mevcut diğer kaynakların kullanımını sağlamaktadır. Stokab'ın işi Stockholm şehrinde bütün işletmeci ve son kullanıcılara açık fiber optik şebekesi inşa etmektir. Stokab kendisini "kâr amacı gütmeyen bir maksimizasyon şirketi" olarak tanımlamaktadır. Bu tanıma göre kâr amacı gütmeyen ve kâr amaçlı bir şirket arasında bir konumdadırlar.

Stokab ve Telia hakim konumdaki işletmeci olarak Stockholm cadde ve kaldırımlarına hat döşeme hakkına sahiptir. Bunun yanında Stokab şirketi stratejik tünellere, elektrik hatlarına kanalizasyon borularına ve kamusal transit tünellere erişim hakkına sahiptir.

Stokab kabloların çoğunu mevcut tünel ve borulara döşemektedir. Bunun yanında su kanallarını da kullanabilmektedir. Ancak, buralara özel kablolar döşenmekte ve kabloları zarar verilmesini engellemek için teknelerin buralara açılması engellenmektedir. Suya kablo döşeme konusunda Stokkab tekele sahip olmasa da, karadaki tekel hakları burayı da etkilemektedir. Sonuçta suya hat

döşeyen şirket karaya çıktığında yine Stokab'a muhtaç olacaktır. Bundan dolayı su kanallarının kullanımı için çok talep olmamaktadır.

7.2.6 Geçiş Hakkının Verilmesine İlişkin Süreler

Geçiş hakkının verilmesinin yanısıra bu hakkın ne kadar sürede verildiği de çok önemlidir. Danimarka, Almanya, Hollanda ve İngiltere'de işletmecilerin kaydadeğer bir gecikme olmadan, 6 hafta ilâ 3 ay arasındaki bir süre sonunda altyapılarını döşemeye başlayabildikleri kaydedilmiş, bunun yanı sıra, Avusturya ve Finlandiya'da onay sürelerinin bir sorun teşkil etmediği belirtilmektedir.

Belçika, Fransa, Yunanistan, İrlanda, İtalya ve Avusturya'da mevcut olan kurallar, alternatif işletmecilerin makûl bir süre içerisinde geçiş haklarından yararlanmalarını sağlamamaktadır. Geçiş haklarının tanınması süreleri aşağıdaki sebeplerden dolayı fazlasıyla uzamaktadır.

- Belediye kurallarının sokaklardaki kazı çalışmaları gibi konularda aşırı sayılabilecek koşullar saptaması veya işletmecileri altyapı birimlerini ortaklaşa kullanma veya eşzamanlı olarak kazma gibi şartlara tabi tutması (İtalya, Lüksemburg, Fransa).
- Belediyelerin çevrenin korunması veya inşaat izinleri gibi konularda kendilerine verilen yetkileri aşarak işletmecilere başka kısıtlamalar getirmeleri (Fransa, İtalya).
- Geçiş hakları alanında birçok kamu idaresinin yetkili olması ve aralarında eşgüdümün sağlanamamasından dolayı ileri gelen gecikmeler (Yunanistan, İtalya).

8- TÜRKİYE'DE GEÇİŞ HAKKI

Telekomünikasyon alanındaki geçiş hakkı konusu Türk hukukunda 406 sayılı Telgraf ve Telefon Kanununda düzenlenmiştir.

Bu kanunun 12 nci maddesinde "Posta ve Telgraf ve Telefon İdaresi kendi nâkil ve kablolarının tesis ve vaz'ı için umuma ait arazi ve tarikleri işbu arazi ve turuk üzerinde mürur ve ubura sureti daimede hâlel gelmemek üzere istimal etmek hak ve salâhiyetini haizdir. Meydanlar, köprüler, sahilleri de dâhil olduğu halde umumi sular dahi tarikiâm addü itibar olunur. Yolların hüsnü muhafazasına ait tesisat ile tramvay ve şimendifer ve diğer bilcümle elektrik tesisatı telgraf ve telefon nâkillerine hâlel vermiyecek bir surette icra ve sevk ve idare olunur.

(Ek:27.1.2000-4502/7 Md) Bu madde hükümlerinden Kurum'un belirleyeceği esaslar dahilinde diğer işletmeciler de yararlanır. Türk Telekom'un ve diğer işletmecilerin bu madde hükümlerinden yararlanma biçim ve prosedürü, Kurum tarafından çıkarılacak yönetmeliklerle belirlenir.

İlgili resmî makamlar, kanunlarda kendilerine verilen yetkilere dayanarak ve haklı sebeplerin varlığı halinde anılan kullanımın durdurulmasını mahkemedен talep ederler." hükmü yer almaktadır.

Bu maddenin 1 inci fıkrasında Posta ve Telefon İdaresi'nin kendi transmision şebekesini, devamlı surette geçişe engel olmadan kamu arazi ve yollarında kurma hakkına sahip olduğu belirtilmektedir. Ayrıca meydanlar, köprüler, sahiller dahil olmak üzere umumi suların da kamuya ait yerlerden olduğu belirtilmiştir. Fıkroda bahsi geçen "Posta ve Telefon İdaresi" ise, 406 sayılı Kanunun geçici 3 üncü maddesinde yer alan "406 sayılı Kanun ile diğer kanunlarda Türkiye Cumhuriyeti Posta, Telgraf ve Telefon İşletmesi Genel Müdürlüğüne yapılan atıflar, hizmet alanları itibariyle Türk Telekomünikasyon Anonim Şirketi veya Türkiye Cumhuriyeti Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğüne (PTT) yapılmış sayılır." hükmü gereği Türk Telekomünikasyon A.Ş.'dir.

4502 sayılı Kanun ile eklenen 2 nci fıkrada ise bu haklardan lisanslı diğer işletmecilerin de aynı oranda yararlanacağı belirtilmekte ve Telekomünikasyon Kurumu'nun çıkartacağı yönetmelikle de bu yararlanma prosedürlerinin belirleneceği ifade edilmektedir.

Son fıkrada ise, haklı nedenler bulunması durumunda geçiş hakkının sınırlandırılabilirliği belirtilmiştir. Burada bahsedilen "ilgili resmi kuruluş"lardan kastedilen ise yerel otoriteler ve kamu malının ziyedi konumundaki kamu tüzel kişilikleridir.

Adı geçen kanunun 13 üncü maddesinde ise " *Posta ve Telgraf ve Telefon İdaresi telgraf ve telefon hututunun güzergâhına müsadif ve işbu hatların tesis ve inşasına mâni veyahut hututu mevcude üzerinde ârıza tevliidini bais bulunan ağaçları budamak ve ledelicap zaruret miktarında katetmek hakkını haizdir.*" hükmü yer almaktadır.

Bu maddede ise telgraf ve telefon hattı boyunca, bu hatların kurulmasına engel olan veya mevcut hatlar açısından arızaya yol açması muhtemel bulunan ağaçların budanması için ve icap ettiği takdirde de kesilmesi için Posta ve Telefon İdaresine izin verilmektedir.

Aynı kanunun 14 üncü maddesinde ise "*Hükümet eşhasın tahtı tasarrufundaki arazinin dâhilinde ve emlâk ve müessesatın haricinde telgraf ve telefon tesisatı inşasına salâhiyettardır. Ancak yapılacak tesisat işbu arazi, emlâk ve müessesatın istimal ve istifadesini haleldar etmemesi lâzımdır.*" ifadesi yer almaktadır.

Bu maddede ise hükümete, özel mülkiyet arazilerinde ve bu alanların ve binaların dışında, sözgelimi bina duvarlarına monte ederek, hat döşeme yetkisi verilmiştir. Bunun yanısıra bu yetkinin kullanımının da bina, arazi veya tesisin kullanımını kısıtlamaması gerektiği belirtilmektedir. Bu madde Anayasanın 35 inci maddesinin "*Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir. Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir. Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz*" hükmüyle korunma altına alınan mülkiyet hakkını sınırlayıcı bir maddedir. Konu ile ilgili Anayasa Mahkemesinin vermiş olduğu bir örnek karar EK-3'te yer almaktadır.

Bu üç maddeyi genel olarak yorumlayacak olursak; Türk Telekom şimdiye kadar devlet kuruluşu ve tekel konumunda olması dolayısıyla geçiş hakkına kolayca sahip olmuş ve bu sayede bütün Türkiye çapında altyapısını kurmuştur. Ancak 27.1.2000 tarihinde yürürlüğe giren 4502 sayılı Kanunla 12 nci maddeye eklenen 2 nci fıkra ile Telekomünikasyon Kurumuna bu madde hükümlerinden faydalanma esas ve prosedürlerini belirleyecek bir yönetmelik çıkarma yükümlülüğü getirmiştir. Kurum yönetmelik ile başka işletmecilerin de bu madde kapsamındaki haklardan Türk Telekom ile aynı şartlarda yararlanmasını sağlamak ile yükümlü kılınmıştır. İşletmeciler 406 sayılı Kanuna göre; Türk Telekom da dahil olmak üzere, Kurum ile yapılan bir görev sözleşmesi, imtiyaz sözleşmesi ve/veya Kurumdan alınan bir telekomünikasyon ruhsatı veya genel izin uyarınca telekomünikasyon hizmetleri yürüten ve/veya telekomünikasyon altyapısı işleten bir sermaye şirkettir.

14 üncü maddeye baktığımızda ise özel mülkiyet arazi ve emlâklarından yararlanma hakkı hükümete verilmiştir. Bu hak, 12.5.2001 tarih ve 4673 sayılı Kanun yürürlüğe girene kadar hükümet adına Türk Telekom tarafından kullanılmıştır. Ancak 4673 sayılı Kanun ile;

"(12.5.2001-4673) MADDE 1.Türk Telekom, bu Kanun ve özel hukuk hükümlerine tâbi bir anonim şirkettir. Bu Kanun hükümleri saklı kalmak üzere, kamu iktisadi teşebbüsleri de dahil, sermayesinin yarısından fazlası kamuya ait olan kamu kurum, kuruluş ve ortaklıklarına uygulanan mevzuat Türk Telekoma uygulanmaz. Sermayesinin yarısından fazlası kamuda kaldığı sürece, Türkiye Büyük Millet Meclisi denetimine ilişkin 2.4.1987 tarihli ve 3346 sayılı Kanunun 9 uncu maddesi hükümleri uygulanır. 16.7.1965 tarihli ve 697 sayılı Kanun ile millî

güvenlik ve kamu düzeniyle sıkıyönetim ve seferberlik hallerinde telekomünikasyon hizmetlerinin yürütülmesine ilişkin özel kanunların hükümleri saklıdır.” hükmü getirilmiştir.

Bu madde ile Türk Telekom söz konusu kanun ve özel hukuk hükümlerine tâbi bir anonim şirket statüsüne girmekte ve dolayısıyla, bu tarihten itibaren bu yetkiyi hükümet adına kullanamaması gerekmektedir. Dolayısıyla da özel mülkiyet açısından bu yetki şu anda sektörün düzenleyici otoritesi olan Telekomünikasyon Kurumuna aittir. Kurum bu yetkiyi ya verdiği lisanslara bağlı olarak işletmelere devretmeli ya da çıkartacağı yönetmelikte bu yetkinin işletmecilere nasıl devredileceği konusuna açıklık getirmelidir. Türk Telekom'un fiiliyatta kendisini halen yetkili addederek hükümet adına bu yetkiyi kullanması diğer işletmeciler açısından haksız rekabet oluşturmaktadır.

9- SONUÇ

AB'ye üye ülkelere baktığımızda;

- Her üye ülkenin geçiş hakkı konusuna yaklaşımlarını etkileyen kendine has yerel, teknik, coğrafi ve politik şartları bulunduğunu,
- Araziye erişim konusunun piyasaya yeni giren işletmeciler için, özellikle sabit işletmeciler için, büyük bir sorun oluşturabildiği,
- Üye ülkelerde konu hakkında uygulamada farklı rejimlerin olduğu gözlenirse de, temel olarak özel mülklere erişim için taraflar arasında ticari anlaşma yapılması gerektiği,
- Anlaşma sağlanamaması durumunda da kamulaştırma prosedürü için mahkemelere başvurulabilindiği,
- Cadde ve sokaklara erişim için gerekli olan izin yerel idarelerce verildiği,
- Bunun yanısıra, özellikle anten, kule ve istasyon inşâsı için ayrıca imar izni alınması gerektiği,
- Çoğunlukla, yerleşik işletmecilerin piyasaya yeni giren işletmecilere göre araziye erişim konusunda tarihsel sebeplerden dolayı hatırı sayılır şekilde avantajlı oldukları görülmektedir.

Geçiş hakkı konusu bütün ülkelerde telekomünikasyon reformunun uygulanması hususunda temel bir yapıtaşı olmaya devam etmektedir. Pazara girişte taşıdığı büyük öneme rağmen, geçiş hakkı konusuna ulusal telekomünikasyon politikası programlarında yeterince yer verilmemektedir. Bu da yeni işletmecilerin pazara girmesinde engeller oluşmasına yol açmaktadır.

Ayrıca, gelecekte lokal seviyede kendi geçiş haklarına sahip, son kullanıcı erişimi olan enerji ve elektrik işletmecilerinin, uzun mesafe transmisyonda ise demiryolu işletmecilerinin telekomünikasyon pazarına işletmeci olarak muhtemel girişleri sözkonusu olacaktır. Ama bu işletmecilerin telekomünikasyon alanında fazla tecrübeleri olmamasından dolayı genelde tecrübeli bir telekomünikasyon şebeke işletmecisi veya hizmet sağlayıcısı ile pazara girmeleri kendileri için daha doğru olacaktır.

Özellikle, lokal seviyedeki altyapı rekabeti geçiş hakkı unsurlarına erişim engelleri ile çok sınırlanmaktadır. Bu çerçevede sağlıklı bir rekabet ortamının sağlanabilmesi için ulusal düzenleyici otoritelerin, son kullanıcılara erişim için radyo-bazlı teknolojik alternatifleri (Örn. Fixed Wireless Access) teşvik etmesi gerekmektedir.

Bütün bu değerlendirmelerin yanında Türkiye için önerilebilecek bir kaç husus da şunlardır;

- Yeni lisansların verilmesi ile birlikte, işletmecilerin piyasaya sağlıklı bir giriş yapabilmesi için geçiş hakkı ile ilgili düzenlemenin acilen yapılması gerekmektedir.
- Bu düzenlemede kamu ve özel mülkler için "geçiş hakkı"nın ne şekilde elde edilebileceğinin genel çerçevesi çizilmelidir.
- Kamusal alanlarda "geçiş hakkı" ücretsiz sağlanmalı veya yapılacak bir düzenleme ile azami ücret belirlenmelidir. Ancak her halûkarda kanunda belirtilen tazminat hakkı saklı kalabilir.
- Yapılacak düzenlemede ülke çapında birliğin sağlanması için yerel yönetimlerin geçiş hakkını nasıl sağlayacakları hususunda ortak bir prosedürün belirlenmesi gerekmektedir.
- Ayrıca yerel idarelerin işletmecilere yönelik ilave yükümlülükler ve koşullar yüklemesi önlenmelidir.

EK-1 AB Ülkelerinde Geçiş Hakkı Ücretleri

ÜLKE	GEÇİŞ HAKKI	ÜCRET
AVUSTURYA	Telekomünikasyon Kanunu madde 6'ya göre kamusal telekomünikasyon hizmeti sağlamaya yönelik lisans sahibi işletmeciler prensipte, kamusal su tesisleri hariç olmak üzere yollar, kaldırımlar, kamusal alanlar ve bunların üzerindeki hava gibi kamusal mülkleri bedelsiz olarak ve özel bir izin gerektirmeksizin kullanabilirler. Bir mülkün sahibi veya yetkili kullanıcısı telekomünikasyon hizmeti sağlamak için lisans sahibi olan işletmecisine telekomünikasyon hatlarını yerleştirmesine, işletmesine, genişletmesine ya da yenilemesine bedelinin bir defada peşin ödenmesi (one-off payment) şartı ile izin vermelidir.	Bedelsiz
BELÇİKA	Kamusal şebeke lisansı sahibi işletmeciler kablo döşemek, anten hattı döşemek ve ilgili ekipmanların döşenmesi için kamu arazilerinden ve özel mülklerden bedelsiz olarak yararlanabilir.	Bedelsiz
DANİMARKA	Telekomünikasyon amacıyla kamulaştırma ve kablo döşeme işi 393 no'lu Kanun ile çözümlenmektedir. Telekomünikasyon şebeke sağlayıcıları 1 ay önceden haber vermek kaydı ile yollarda ve demiryollarında kablo döşeme hakkına sahiptir. Kamulaştırma hakkı, talebin kamu yararına uygun bulunması durumunda Ulusal Düzenleyici Otorite tarafından verilir. Telekomünikasyon şebeke sağlayıcıları geçiş hakkı için belediyelerin yol müdürlüklerinden izin almaları gerekmektedir.	Bedelsiz
FİNLANDIYA	Telekomünikasyon işletmecileri kamu yolları ve kamusal alanlara kablo döşemek için telekomünikasyon kanununun 16 ıncı bölümü hükümleri çerçevesinde bedelsiz hakka sahiptir.	Bedelsiz
FRANSA	Kamusal telekomünikasyon şebekesi kurma yetkisi olanlar şu geçiş haklarından faydalanırlar: <ul style="list-style-type: none"> Karayolları civarındaki kamu topraklarında, örneğin otoyollar civarındakilerde Karayolları civarında olmayan kamuya ait topraklarında herhangi bir kamu telekomünikasyon şebekesi işletmecine geçiş hakkı izni verilirse ayırıcı olmama ilkesi gereği diğerleri de bu hakkı kazanır. <p>Geçiş hakkı ile ilgili özel bir karar (97/683) 30.05.1997'de kabul edildi ve ücret maksimum olarak belirlendi.</p>	<u>Maksimum değerler</u> Karayolları : Herbir boru veya kablo için km. Başına bedeller: • Dağlık bölgelerdeki karayollarında 20 FFr • Diğer yerlerde 10 FFr Diğer yollarda maksimum ücret 150 FFr/km.'dir.
ALMANYA	Trafik yolları, meydanlar, köprüler ve su tesisleri kamuya telekomünikasyon hizmeti vermek amacıyla bedelsiz kullanılabilir.	Bedelsiz

YUNANİSTAN	PSTN Telekom işletmecisi ve diğer mobil işletmeciler kamu arazilerinden ücretsiz faydalanabilirler. 2578/98 sayılı kanun liberalleştirilmiş telekomünikasyon hizmetlerinin verilmesi için alternatif altyapı kullanımını liberalleştirmiştir. Bu tür yasakların kaldırılması 1 Ekim 1997 itibariyle gerekli olmuştur. Bu kanun ile geçiş hakkına yasal bir zemin sağlanmış ve işletmeciler arasında ayrımcı olmama prensibi vurgulanmıştır. Hazırlanmakta olan Telekomünikasyon Yasası kamu arazilerine erişimin bütün işletmeciler için bedelsiz mi olacağını yoksa yerel idarelerin bedel belirleme yetkisinin olup olmayacağını netleştirecektir.	Yakında belirlenecek
İRLANDA	Geçiş hakkı için gerekli düzenlemeler altyapı yasa tasarısında yer almaktadır. Yasa tasarısının taslağında kamu telekomünikasyon şebekesi işletmecilerinin kamuya ait yollara erişimi yerel idarelerin sorumluluğundaydı. Özel mülklere erişim ise özel bir birim tarafından yönetilebilir. Borular, antenler, direkler ve arazi gibi fiziksel altyapının paylaşımı ise teşvik edilip desteklenmelidir. ODTR bu konudaki anlaşmazlıklarda taraf olacak ve müdahale gücüne sahip olacaktır.	Henüz belirlenmedi
İTALYA	İmtiyaz sahibi işletmeciler (kamu şebekesi sağlayanlar) geçiş hakkı yetkisine sahiptirler. Geçiş hakkı anlaşmalarında: <ul style="list-style-type: none"> • Eğer bir şehirle sınırlıysa o şehrin belediye başkanıyla • Birden fazla şehiri içeriyorsa "Belediye Başkanları Birliği" gibi birliklerle • Uzak mesafe omurgası kurulacaksa AGCOM (İtalyan Ulusal Telekomünikasyon Otoritesi) ile 	Belediye tarafından ücret talep edilebilir.
LÜKSEMBURG	Kamu arazilerinden faydalanacak lisans sahibi işletmecilerden bir ücret alınmaz (Telekom Kanunu madde 35.2). lisanslı işletmeciler (TK madde 7.1) kablo döşeme, anten ve diğer ekipman için kamu arazilerinden bedelsiz faydalanabilirler.	Bedelsiz
HOLLANDA	Telekomünikasyon yasasına göre kamu telekomünikasyon ve tv.-radio işletmecileri kamu arazilerinde kablo tesis etmekte serbesttirler. Uzak mesafe ve uluslararası kablolamada özel mülkler içinde aynı durum geçerlidir. Sadece evlere bitişik bahçeler bu kapsamda değildir.(Telekomünikasyon Kanunu madde 5.1.1 ve 5.1.2)	Bedelsiz
NORVEÇ	Hükümetten imtiyaz veya izin almış telekomünikasyon işletmecileri kamu mallarından yararlanma hakkına sahiptir. Bu işletmeciler kamulaştırma için yardım alabilirler.	Bedelsiz
PORTEKİZ	381-A/97 sayılı kanuna göre lisans sahibi işletmeciler kamu arazilerinde geçiş hakkına ve şebeke kurma hakkına sahiptirler.	Bedelsiz

İSPANYA	B tipi imtiyaz sözleşmesine sahip işletmeciler (kamu telefon şebekesi kurma zorunluluğu olanlar) veya C tipi imtiyaz sözleşmesine sahip işletmeciler (kamu telefon şebekesi haricindekiler) kamu arazilerinden faydalanma hakkına sahiptirler. Ancak ulusal bölgesel veya yerel idareden izin alınmalıdır. Özel mülkler içinse, işletmeciler toprağı kazmak ve yeraltına ekipman hakkına ve kamulaştırma hakkına sahiptirler. Bu tür kaynaklar işletmeciler arasında ortak kullanılmalıdır.	Yerel idarece belirlenecek km başına ücret şehirden şehire değişebilir.
İSVEÇ	İşletmecilerin geçiş hakkı kazanabilmeleri için ilgili belediye ile anlaşma yapması gerekmektedir. Stockholm gibi kamu arazileri ise erişilebilir değildir ve alternatif yollar bulunmalıdır. (Stockholm'de Stokab) Bazı yeni işletmeciler bu duruma karşı çıkmaktadırlar.	Ücretler yerel otoriteye ve döşenen kablo uzunluğuna göre değişmektedir.
İSVİÇRE	Kamu arazi sahipleri lisans sahibi işletmecilere hat döşeme, işletme izni vermek zorundadırlar. Ancak bu işler arazinin sahibince kullanımını zorlaştırmamalıdır. Ayrıca lisans sahibi işletmeciler mülkün sahibince kullanılabilir olması ve eski haline getirilmesi için gerekli masrafı karşılamalıdır. (Telekomünikasyon Yasası madde 35 1-4 bentleri) Arazi sahipleri mülklerini işletmecilere kullandırırken daha önce arazilerine yerleştirilmiş olan hatlar ve ankesörlü telefon kutularını gözönüne alan bir çalışma isteğini işletmecilere söyleyebilir. (Federal Konsey Kararı Madde 25&26)	Bedelsiz
İNGİLTERE	Kamu telekomünikasyon şebekesi işletmecileri lisans alırken lisanslarında geçiş hakkı talebinde bulunabilirler. Bu hak otomatik olarak verilmez. Daha sonra kamu telekomünikasyon şebekesi işletmecileri özel mülk sahipleriyle ve kamu arazisi sorumlularıyla anlaşıp yolları kazma hakkı kazanabilirler. Diğer üye ülkelerin aksine İngiltere'de özel mülkler ve kamu arazileri için farklı bir rejim uygulanmamaktadır. Eğer işletmeciler arazi ve mülk sahipleriyle ticari olarak anlaşamazlarsa geçiş hakkı konusunu mahkemeye taşıyabilirler.	Bedelsiz

Kaynak : 25 Ocak 2000, Cullen İnternational

EK-2 Avrupa Birliği Yedinci Uygulama Raporu erevesinde Bazı Ülkelerin "Geçiş Hakkı" İncelemesi

1. ALMANYA

Operatörler genel olarak geçiş hakkı tahsisinde büyük problemler ile karşılaşmamaktadırlar. Her ne kadar yerel otoritelerin geçiş hakkı sağlama karşılığında ücret alamayacakları mahkemelerce belirtilmiş olsa da, bazı kurumlar ücret almaktadırlar. Ayrıca, Almanya düzenleme çerçevesi, telekomünikasyon hizmeti sunacak şirkette payı olan kuruluşların geçiş hakkı sağlamalarına izin vermemektedir. Bazı kuruluşlar bunun aksini iddia etse de, bu iddialar mahkemelerce kabul görmemektedir.

2. İSPANYA

Geçiş hakkı İspanyol telekomünikasyon sektöründeki aktörlerce kritik bir problem olarak görülmektedir. Değişik bölge ve yerleşkelerde geçiş hakkını etkileyen ve önemli değişiklikler içeren çok sayıda düzenleme mevcuttur. Bu durum karışıklığa yol açmanın yanı sıra büyük idari çalışma ve değişik finans problemlerine yol açmaktadır. Operatörler bu durumun işlevsel engeller oluşturduğunu ve finansal kayıplara yol açtığını belirtmektedirler.

Ayrıca bir başka problem de operatörlerin antenlerinden yayılan ve insan sağlığını olumsuz etkilediği iddia edilen elektromanyetik dalgalar için yapılan kampanyalardır. Bu kampanyalar sonucu anten kurma işlemleri sekteye uğramış, hatta bazı yerlerde antenler sökülmüştür. Operatörler bu durumun olumsuz sonuçlarını vurgulayarak, bu kampanyaların hizmet kalitesi paritelerini ve kapsama alanlarını etkilediğini ifade etmektedirler. Ayrıca operatörler problemin aslında, düzenlemeye ilişkin birçok otoritenin olmasından ve telekomünikasyon düzenlemelerinin merkezi seviyede tek bir elden yürütülememesinden kaynaklandığını; merkezi, bölgesel ve yerel idareler arasında, şehir planlaması ve telekomünikasyon hukuku arasında genel bir koordinasyon eksikliği olduğunu belirtmektedirler.

İşletmeciler Ulusal Düzenleyici Otoritenin bu konudaki çabalarını desteklemektedirler. Ulusal Düzenleyici Otorite, söz gelimi, geçiş hakkını düzenleyen 1736/1998 Kraliyet Emrine ve Telekomünikasyon Kanununa aykırılık teşkil edebilecek geçiş hakkını etkileyen belediye emir ve düzenlemeleri konusunda araştırmalarda bulunmaktadır.

3. İNGİLTERE

İngiltere'de telekomünikasyon alanında, "yerel otoritelerden planlama onayı konusunda "hızlı yol erişimi" bulunmaktadır. 1984 tarihli Telekomünikasyon Kanunu II. Tabloya göre işletmecilere lisansları çerçevesinde sistemlerini inşâ hakkını tanımaktadır. Bu durum işletmecilere ekipmanlarını kamu ve öze mülk arazileri üzerinde kurma ve işletme konusunda hak ve yükümlülükler getirmektedir. Bu haklar bütün işletmeciler için eşittir.

Kurulan cihazlara göre, yerel otoritelerden alınan imar izni değişiklik göstermektedir. İşletmeciler otoyollar için para ödemekte ayrıca geç biten çalışmalar için cezalar öngörülmektedir.

Bütün işletmeciler, uygun olan yerlerde ve mümkünse ortak yerleşim ve tesis paylaşım konusunda teşvik edilmektedir.

Bu durum özellikle şebeke ekipmanlarını direklere kurmak zorunda olan mobil operatörler için geçerlidir. Mobil sektörü kendi içinde ve diğer kamu hizmeti gören kuruluşlarla direk paylaşımı konusunda hükümete yardımcı olacak yöntemler geliştirmişlerdir.

4. İSVEÇ

Tesis paylaşımı zorunlu değildir. Fakat arazi erişimi/geçiş hakkı ya bireysel anlaşmalar yoluyla ya da Geçiş Hakkı Kanununa göre yapılabilir. Yasal zorunlu operatör ortak yerleşim sağlamaktadır. Aynı zamanda teknik nedenlerden dolayı yasal zorunlu işletmeci anahtarlama tesisleri dışında ortak yerleşim sağlamaktadır.

Stockholm şehrinde, Stokab (Stockholm belediyesine ait) şirketi; Stockholm Belediyesi ile anlaşması gereği, yeni tüneller kazma ve fiber döşeme konusunda tek yetkili şirkettir. Bazı işletmeciler bunun rekabeti kısıtlayıcı bir unsur olduğunu belirtmektedirler. Ama rekabet otoritesi bu durumun rekabet ihlali olmadığı gerekçesiyle müdahaleye gerek duymamış ve Stokab şirketinin ayırım gözetmeyen ilkeler çerçevesinde isteyenlere erişim sağlayabileceğini belirtmiştir.

İleride 3.nesil mobil şebekeler için imar izni konusunda problemler olacağı görülmektedir. Bu konuda birçok talep oluşacak ve bu da imar izni konusunda bir darboğaz yaratacaktır, ve bazı konut birlikleri sağlık nedenlerinden dolayı apartmanlara anten direkleri yerleştirilmesine sıcak bakmamaktadırlar. Devam

eden direk paylaşımı çalışmalarının yanısıra, anten paylaşımı için gerekli olan daha uzun direkler, hava trafiğinde problemlere yol açmaktadır.

5. FİNLANDİYA

Finlandiya telekomünikasyon kanununa göre kazı yapma hakkı bedelsiz olmalıdır. Ancak bazı durumlarda belediyeler ve diğer idari kuruluşlar 1999 İmar Kanununa göre tazminat talep etmektedirler.

Bazı işletmeciler, 2.5G ve 3G sistemleri çerçevesinde kazanılan geçiş haklarının problem yaratacağına inanmaktadırlar. Çünkü frekans seviyesi GSM'in iki katı olacak, bu da anten yoğunluğunu dört katına çıkaracaktır.

6. PORTEKİZ

Portekiz düzenleyici yapısı kültürel miras ve çevre açısından tesis paylaşımını teşvik etmektedir. 2000 yılı 3G ihalesi tesis paylaşımı için yasal bir temel oluşturmuştur.

Telsiz yerel ağ işletmecileri, sabit işletmecilere uygulanan geçiş haklarına benzer haklar talep etmekte ve antenlerin hızla kurulmasının gelişmeler için önemli olduğunu ileri sürmektedirler. ICP (Portekiz Düzenleyici Otoritesi) ise yerel otoriteler üzerinde kontrol güçlerinin olmadığını belirterek bu konuda WLL (telsiz yerel ağ işletmecileri) işletmecilerine fazla yardımda bulunma imkanına sahip olamayacağını belirtmektedir.

Ayrıca, yeni işletmecilerin geçiş hakkı için yerel otoritelere ödemede bulunmalarına rağmen Portekiz Telekomun kanundan dolayı bu tür ödemelerden muaf olması kaygı yaratmaktadır.

Sorun, Lizbon şehir Konseyine sadece yeni işletmecilere geçiş hakkı dikte edilen taslak metnin sunulmasından sonra Komisyonun dikkatine sunuldu. ICP konuyu kısa sürede inceleyeceğini, ancak diğer kamu hizmeti sağlayıcılarının (elektrik, gaz, yol vs.) geçiş hakkı için para ödemek zorunda olmadıklarını belirtmektedir. Sonuç olarak ICP, Portekiz Telekomun, diğer işletmecilerden farklı olarak, bazı kamu hizmeti yükümlülükleri olduğunu ve bu farklılığın pazara giriş için çok da büyük bir engel oluşturmadığını belirtmektedir.

7. FRANSA

Mobil operatörler, yerel otoritelerden, elektromanyetik etkilerin yol açtığı sağlık kaygıları nedenleriyle anten ve direk kurma konusunda izin alamamaktan dolayı gittikçe artan oranda şikayetlerde bulunmaktadır.

Genelde telekomünikasyon işletmecileri, çukur kazma ya da altyapı inşâ etme konusunda geçiş hakkı elde edebilmek için daha büyük zorluklar ile karşılaşmaktadırlar. İşletmeciler, yeni şebekelerin kurulmasını engelleme amaçlı gözüken, mevcut kanal ve kanalizasyon sistemlerine erişim için yerel otoritelerin aşırı fiyatlandırmaları ile karşı karşıya kalmaktadırlar.

Bu muameleye bütün işletmeciler maruz kalırken, Fransa Telekomun durumu potansiyel bir ayrımcılık yaratmakta olup yasal zorunlu operatör olarak geçiş hakkından eskiden beri faydalanması ve kanal paralarının yerel otoritelerce sübvansede edilmesi bunun göstergesidir.

Her ne kadar ilk olarak alternatif yerel erişim hizmeti sağlamış olsalar da, kablo şebeke işletmecileri geçiş hakkı konusunda daha zor durumdadırlar. Kablo işletmecilerinden kamusal alanlardaki geçiş hakkı için alınan ücret kontrol altına alınmadığı gibi Fransız mevzuatı kablo altyapısı için yerel otoritelerden tekrar izin alınmasını öngörmektedir.

EK-3 Anayasa Mahkemesi Kararı

Esas Sayısı : 1993/9

Karar Sayısı : 1993/21

Karar Günü : 10/06/1993

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Ankara Yirminci Asliye Hukuk Mahkemesi.

İTİRAZIN KONUSU : 04/02/1924 günlü, 406 sayılı Telgraf ve Telefon Kanunu'nun 14.maddesi Anayasa'nın 10., 35. ve 46. maddelerine aykırılığı saviyla iptaline karar verilmesi istemidir.

OLAY

İnşaat için yapılan kazı sırasında üçüncü kişiye ait arazinin altından geçen PTT yeraltı kablolarına zarar verilmesi üzerine PTT Genel Müdürlüğü'nce tazminat davası açılmıştır.

Davaya bakan mahkeme kişiye ait arazide PTT'nin tesisat yapmasına olanak veren 04/02/1924 günlü, 406 sayılı Telgraf ve Telefon Kanunu'nun 14. maddesinin Anayasanın 10., 35., ve 46. maddelerine aykırı olduğu saviyla iptali için Anayasa Mahkemesine başvurmuştur.

İTİRAZIN GEREKÇESİ

1 - 406 sayılı Telgraf ve Telefon Kanunu'nun 14. maddesi T.C. Anayasası'nın 10. maddesindeki kanun önünde eşitliği ilkesine aykırıdır. Zira, PTT bir Kamu İktisadi Teşebbüsü olup, kendisi gibi kanunla kurulan Kamu İktisadi Teşebbüslerinden farkı yoktur. Devlet, kamu iktisadi teşebbüsleri ve belediyeler, şahıslara ait arazilerden, kamu yararının gerektiği hallerde karşılıklarını peşin ödemek şartı ile kamulaştırarak veya bunlar üzerinde kamulaştırma yoluyla irtifak hakkı kurarak istifade edebilirler. Hal böyle iken PTT idaresine diğer devlet ve kamu iktisadi teşebbüslerinden farklı olarak, Anayasanın kanun önünde eşitlik ilkesi sınırları dışına çıkılarak imtiyaz tanınması mümkün değildir. PTT idaresi de kanun önünde bir kişidir. Başka bir deyişle tüzel kişiliği haiz bir kuruluştur.

2 - 406 sayılı Telgraf ve Telefon Kanunu'nun 14. maddesi T.C. Anayasası'nın 35. maddesinin, "*Herkes mülkiyet hakkına sahiptir. Bu haklar ancak kamu yararı*

ile kanunla sınırlanabilir” hükmüne de aykırılık teşkil etmektedir. Bu kanun maddesiyle mülkiyet hakkının kamu yararı belirlenmeden ve şahıslar haberdar edilmeksizin müdahale etmek mümkün hale getirilmiştir. Kanunun yürürlüğe girdiği 4 Şubat 1340 (1924) tarihi ile günümüz arasında geçen süre zarfında sosyal ve ekonomik hayatta büyük değişimler olmuştur. Hatta bu kanunun çıktığı tarihten sonra T.C. Anayasaları dahi birden fazla yeniden düzenlenmiştir. 1924 yılı itibariyle telgraf ve telefon hatlarının geçirilmesi genellikle arzın üzerinden olmasına mukabil, bugünkü teknik imkanlarla yeraltından istifade etme hakları ve genellikle inşaat yapımları engellenmektedir. Çoğu kere haber vermeden ve irtifak hakkı tesis edilmeden PTT yeraltı hatları geçirildiğinden devamızda olduğu gibi zararlı sonuçlar doğmaktadır.

3 - 406 sayılı Telgraf ve Telefon Kanunu'nun 14. maddesi T.C. Anayasası'nın kamulaştırmayla ilgili 46. maddesine de aykırıdır. T.C. Anayasası'nın 46. maddesi "Devlet ve kamu kişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyetlerde bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idari irtifaklar kurmaya yetkilidir..." hükmünü getirmiştir. Bu nedenle PTT'nin şahısların mülkünden istifade edebilmesi için idari irtifak hakkını elde etmesi gerekmektedir. Bu yapılmaksızın şahısların mülkünden geçerek istifade etmek keyfilik teşkil eder ve Anayasa'nın 46 maddesine aykırıdır."

.....

2- Anayasa'nın 35. Maddesi Yönünden İnceleme

Mahkeme, kişilerin arazilerini kullanırken bunların altından yararlanma yetkilerinin ve genellikle inşaat yapımlarının engellendiğini, çoğu defa haber verilmeden ve irtifak hakkı tesis edilmeden PTT yeraltı hatlarının geçirildiğini, dava konusunda olduğu gibi zararlı sonuçların doğduğunu belirterek Anayasa'nın 35. maddesine aykırılıktan söz etmiştir.

Mülkiyet kavramının anlamı ve boyutları ile hukuki yapısı toplumların zaman içindeki gelişme ve bunun sonucu olarak Anayasaların benimsediği toplumsal ve siyasal sisteme göre biçimlenir.

Taşınmaz mülkiyetin sınırlandırılması ile toplum adına kısmen veya tamamen kaldırılması veya özel durumlara tabi tutulması Anayasa'nın gösterdiği sınırlar içinde ancak yasa ile belirlenir.

Mülkiyet kavramı toplum düzeninin bir parçası olarak toplumsal bütünlük ve toplum yararı ile birlikte şekillenir. Çağın gerektirdiği yaşam düzeninin kurulması,

modern anlamda; imar, sağlık ve diğer teknik alt yapıların yapılmasını gerektirir. Bu alt yapılar kurulmadan çağdaş toplumsal hayat ve düzen kurulamaz. Bu itibarla modern Devlet düzeninde taşınmaz mülkiyet ülke ve kent altyapısının gerektirdiği sorun ve gerçeklerle bir bütündür.

Anayasa'nın Mülkiyet hakkını düzenleyen 35.maddesinde;

"Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir.Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz" denilmektedir. Anayasamızda mülkiyet hakkı mutlak bir hak olarak tanınmamış, kişi yararı ile toplum yararının çatıştığı yerlerde toplum yararının üstün tutulması öngörölmüş ve mülkiyetin sosyal işlevi, toplum yararına uygun kullanma ile özdeşleştirilmiştir. Mülkiyet hakkının buna aykırı kullanılmasına Anayasa olur vermemektedir.

Anayasa Mahkemesi, kimi kararlarında mülkiyet hakkını, sosyal yarar açısından ele almış ve Anayasa'nın 35. maddesinde yer alan hükümlerin anlamına uygun biçimde yorumlamıştır. Bu maddenin son fıkrası, "mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz" biçiminde düzenlendiğine göre sahibinin mülkiyet hakkı içinde bulunan engel olma, kullanma ve yararlanma yetkileri toplum yararına sınırlanabilecektir.

406 sayılı Kanunu'nun itiraz konusu 14. maddesiyle mülkiyet hakkı kimi koşullarla sınırlanmış ve kayıtlanmıştır. Ancak, telgraf ve telefon gibi toplumu ilgilendiren bir haberleşme tesisinin en kolay ve hızlı biçimde gerçekleştirilmesi amaçlandığına göre; mülkiyet hakkına konulan bu kayıtlama, kamu yararına dayanmakta, haberleşme hürriyetini düzenleyen Anayasa'nın 22. maddesi gerekleriyle kişi yararına da olmakta ve maddedeki koşullar karşısında Anayasa'nın temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması ile ilgili 13 maddesine de aykırılık oluşturmamaktadır.

Kaldı ki, söz konusu düzenlemede, arazi sahibinin mülkü üzerinde sahip olduğu kullanma ve yararlanma hak ve yetkilerine PTT'nin engel olmaması koşulu getirilmiştir. Maddenin incelenmesinden açıkça anlaşıldığı üzere PTT İşletmesi binaların dışında ve arazi kapsamına giren taşınmazların içinde, kullanma ve yararlanma haklarına engel olmayacak biçimde tesisat yapabilecektir. PTT, bu yetkinin kullanılmasında ve koşulların nazara alınmasında konunun önemine uygun özeni göstermek zorundadır. İnşaat ve benzeri nedenlerle sonradan çıkacak kullanma ve yararlanma ihtiyacının bildirilmesi halinde aynı Yasa'nın 25. maddesi uyarınca PTT gerekli olanağı sağlamakla yükümlüdür.

Bu nedenlerle inceleme konusu düzenleme Anayasa'nın 35. maddesine aykırı değildir.

3- Anayasanın 46 ıncı Maddesi Yönünden İnceleme

Mahkemece, PTT'nin kişilerin taşınmazlarından yararlanabilmesi için Anayasa'nın 46. maddesi uyarınca irtifak hakkı kurulmasının gerekliliği üzerinde durulmuş ve bu husus gözetilmeksizin yapılan düzenlemenin Anayasa'nın 46. maddesine aykırılık oluşturduğu ileri sürülmüştür.

Anayasa'nın 46.maddesinin birinci fıkrası hükmü ile Devlete ve kamu tüzelkişilerine, kamu yararının gerektirdiği hallerde, özel mülkiyet konusu olan taşınmazları kamulaştırma veya bunlar üzerinde idari irtifaklar kurma yetkisi verilmiş ve gerçek değer peşin olarak ödenmesi ilkesi benimsenmiştir.

Kamulaştırılan taşınmaz üzerinde malikin hukuki ilişkisinin ortadan kalkması, kamulaştırma hukukunun ilkelerindedir. İtiraz konusu maddede kamulaştırmadan ve üzerinde tesisat yapılacak taşınmaz mal mülkiyetinin idareye geçeceğinden söz edilmiştir. Bu kural uyarınca araziden tesisat geçirilmesi halinde, malikin mülkiyet hakkı devam etmektedir. İdarenin anılan maddeye dayanılarak tesisat yapması, hukuk açısından bir kamulaştırmayı veya idari irtifak hakkı kurmayı zorunlu kılacak nitelikte değildir. Öte yandan, taşınmaz mal üzerinde telgraf ve telefon tesisatı yapma yetkisi, malikin kullanma ve yararlanma haklarının saklı tutulması koşuluyla sınırlandırdığından, söz konusu hükümlerle, idareye taşınmaz mallara kamulaştırmatsız elatma yetkisi tanındığı biçiminde değerlendirilemez. Yapılacak tesisat ile malikin kullanma ve taşınmazın tümünün ya da bir bölümünün kamulaştırılması veya taşınmaz üzerinde idari irtifak kurulması gerekir. Kaldı ki, PTT tarafından kişilerin arazilerine tesisat yapılması ya da yapılan tesisat ile mülk sahibinin, kullanma, yararlanma olanaklarının ortadan kaldırılması durumunda malikin yargıya başvurabileceği açıktır.

Bu nedenlerle itiraz konusu maddenin Anayasa'nın 46. maddesine aykırı bir yönü yoktur.

Yekta Güngör ÖZDEN, Servet TÜZÜN, Mustafa GÖNÜL, Ahmet N. SEZER ve Yalçın ACARGÜN bu görüşlere katılmamışlardır.

SONUÇ

04/02/1924 günlü, 406 sayılı telgraf ve Telefon Kanunu'nun 14. maddesine ilişkin itirazın:

- Maddenin ilk tümcesindeki "arazi" sözcüğü ile sınırlı olarak incelenmesine,
- Sınırlama kararı gereğince incelenen kuralın Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE,....., OYÇOKLUĞUYLA

10.6.1993 gününde karar verildi.

Kaynakça

- Eurostrategies, January 1998, Final Report on Access to Land for Telecommunications Services in The Member States of the European Union
- AB Danışmanlık ve Yatırım Hizmetleri, Aralık 2001, Telekomünikasyon Sektöründe "Geçiş Hakkı" Konusu ve AB Uygulaması
- William H. Melody and Dorte Moller, Rights of Way as a Foundation for Infrastructure Competition
- Interagency Study Group, December 1998, The Result of the Study relating to "Rights of Way" in Japan
- Nancy J. Victory, March 2002, NTIA, Re-thinking Access to Public Lands and Rights of Way
- Nancy J. Victory, February 2002, NTIA, Together on the Right Track: Managing Access to Public Roads and Rights of Way
- Cullen International, October 2000, The Cross-Country Analysis
- Phoenix Center, April 2001, Dirty Dancing: System and Legal Practices with Regard to RoW in a Sampling of European Union Member States